

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

_____ Максим БУЛИК

«19» листопада 2024 р.

**«ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОГО
ВТОРГНЕННЯ: СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР»**

Кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти другого

(магістерського) рівня вищої освіти освітньо-
професійної програми «Політологія.

Політична аналітика та експертиза»

Макарова Івана Олеговича

Науковий керівник: Трофименко А. В.,

к.політ.н., доцент кафедри політології та

міжнародних відносин

Рецензент: Черкас Б.О., к.політ.н., доцент

кафедри міжнародного релігіознавства

Інституту міжнародних відносин Київського

національного університету імені Тараса

Шевченка

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою відмінно / 90 / А

Секретар ЕК

«18» грудня 2024 р.

Максим БУЛИК

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ.....	9
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	39
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ТЕНДЕНЦІЇ, ВИКЛИКИ, ФОРМИ.....	62
РОЗДІЛ 4. ВОЛОНТЕРСЬКІ РУХИ В УКРАЇНІ: НАПРЯМКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДІЯЛЬНОСТІ.....	71
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90

ВСТУП

Волонтерство в Україні має глибокі корені, пов'язані із традиціями громади, релігійними ініціативами та благодійністю. Проте саме події 2014 року, а згодом і повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну в 2022 році, стали каталізаторами інституалізації та стрімкого розвитку цієї сфери.

Актуальність теми дослідження обумовлена безпрецедентною роллю волонтерського руху в Україні в умовах повномасштабної війни. Упродовж останніх років волонтерство стало не лише символом суспільної солідарності, а й важливим інструментом підтримки обороноздатності країни, подолання гуманітарних викликів та забезпечення стабільності в суспільстві. Широкомасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну створило надзвичайну потребу в активізації громадських ініціатив, що мобілізували величезну кількість людей для допомоги армії, внутрішньо переміщеним особам та постраждалим цивільним.

Особливого значення волонтерський рух набув у забезпеченні першочергових потреб як для військових, так і для цивільних, тобто постачання та забезпечення харчами, медикаментами, технічним обладнанням, організацією евакуації, медичної та психологічної допомоги. Водночас масштабна участь громадян у волонтерських ініціативах стала каталізатором зміцнення громадянського суспільства, розвитку демократичних цінностей та активізації міжнародної підтримки України.

У цьому контексті дослідження сучасних тенденцій розвитку волонтерського руху в умовах війни набуває особливої наукової і практичної значущості. Воно дозволяє оцінити роль волонтерства в умовах криз, його вплив на соціальну згуртованість, трансформацію політичної поведінки громадян, адаптацію суспільства до викликів війни та перспективи інституалізації цієї діяльності.

Об'єктом дослідження є волонтерський рух як практика громадянського суспільства, форма політичної участі громадян.

Предметом дослідженням є тенденції розвитку волонтерського руху в Україні під час широкомасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від початку широкомасштабної війни з 2022 року до кінця 2024 року, тим не менш дослідження включає аналіз історичних етапів становлення волонтерства в Україні та світі в цілому.

Історіографічна база дослідження характеризується значною кількістю робіт закордонних та українських дослідників, які можна умовно поділити на наступні групи за проблемним принципом.

Першу групу робіт представляють роботи, присвячені теоретичному аналізу волонтерства як суспільного явища, до них можна віднести наукові праці Ю.В. Кривенко «Волонтерська діяльність: поняття та ознаки» [1], Р.А. Сербина «Адміністративно-правова характеристика загальносоціальних форм благодійної діяльності» [2], В. Руденко «Волонтерство як провідне явище в процесі забезпечення соціальної безпеки України: еволюція, значення, сучасний стан та проблематика» [3] тощо. Ці роботи дозволяються встановити зміст поняття «волонтерство», виділити його характерні ознаки, визначити місце та роль волонтерської діяльності в розвитку громадянського суспільства, політичної свідомості громадян.

Другу групу складають наукові праці, які досліджують становлення та розвиток волонтерства в Україні, їх умовно можна розділити на три частини до початку 2014 року, протягом 2014 – 2021 року, та після повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Це наукові праці І.В. Юрченка «Становлення і розвиток волонтерського руху в Україні» [4], Панькова О.В., Касперович О.Ю., Іщенко О.В. «Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи» [5], В. Руденка «Волонтерство як

провідне явище в процесі забезпечення соціальної безпеки України: еволюція, значення, сучасний стан та проблематика» [3], Яцюк Т. «Теоретико-правова характеристика інституту волонтерства в Україні: основні законодавчі принципи» [6], Панькова О., Касперович О. «Українське волонтерство в умовах збройної російської агресії: зміцнення потужностей через залучення ресурсів цифровізації, платформізації ІКТ та мережевих технологій» [7] тощо. Ці роботи дозволили прослідити та проаналізувати основні етапи трансформації волонтерства в незалежній Україні, визначити фактори, що обумовили його форми та інструменти, виділити виклики та перспективи його подальшого розвитку.

Третя група робіт присвячена становленню та розвитку волонтерства на міжнародній арені, аналізу процесу становлення міжнародних волонтерських організацій, серед цих робіт праці Анхайєра Г. та Саламона Л. «Волонтерство в міжнаціональній перспективі: початкові порівняння, 2001» (*Volunteering in Cross-National Perspective: Initial Comparisons, 2001*) [8], стаття Шеррадена М. С., Лоуха Б. Дж. та Мур МакБрайд А. «Вплив міжнародного волонтерства та служби: індивідуальні та інституційні передумови» (*Effects of International Volunteering and Service: Individual and Institutional Predictors*) [9], Й. Бейгбедер «Роль і статус міжнародних гуманітарних волонтерів та організацій: право і обов'язок надання гуманітарної допомоги» (*The Role and Status of International Humanitarian Volunteers and Organisations: The Right and Duty to Humanitarian Assistance*) [10, с. 104], Джона В. «Дослідження волонтерства: оглядова стаття» (*Volunteerism Research: A Review Essay*) [11]. Ця група робіт сприяє аналізу загальних тенденцій сучасного волонтерського руху в світі, дозволяє виокремити специфічні риси волонтерства, характерні виключно для України.

Джерелознавча база складається з нормативно-правових документів міжнародних організацій та нормативно-правової бази українського законодавства які регулюють діяльність волонтерських рухів, а також матеріалів з офіційних веб-сайтів волонтерських організація, що містять

інформацію про основні напрямки їх діяльності, звітну документацію тощо. Серед них:

- міжнародні правові документи, що встановлюють визначення волонтерства в міжнародному праві, до них належать: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/56/38 (2001 рік) [12], Конвенція про статус біженців (1951 рік) [13], Конвенція про статус біженців та її Протокол 1967 року (Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol) [14], «Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй» (Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations) [15] тощо;

- нормативно-правові акти в Україні, що встановлюють правове поле для практики волонтерства, регламентують процес створення та діяльності волонтерських організацій, зокрема, це Закон України "Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямами волонтерської діяльності" [16], Закон України "Про благодійну діяльність та благодійні організації" [17], Конституція України - Розділ II [18], Закон України "Про соціальні послуги" [19], Закон України "Про волонтерську діяльність" (2011 рік) [20] тощо.

- матеріали офіційних веб-сайтів волонтерських організацій, що дають можливість аналізу напрямків їх діяльності, оцінки результативності, порівняння різних волонтерських об'єднань. Наприклад, це матеріали веб-сайтів таких волонтерських рухів, як Патронатна служба «Янголи Азову» [21], Благодійний фонд Сергія Притули [22], Карітас в Україні [23], Благодійний фонд «Повернись живим» [24] тощо.

Метою роботи є встановити сучасні тенденції розвитку волонтерського руху в Україні з початку широкомасштабного вторгнення з боку Російської Федерації. Для досягнення поставленої мети вирішити наступні завдання:

- розкрити теоретичні основи волонтерської діяльності, встановити визначення понять «волонтерства» та «волонтер», його ознак та функцій в політичній системі як форми політичної участі громадян та практики громадянського суспільства;

- проаналізувати стан наукової дослідженості проблематики волонтерства, розкрити джерельну базу та методологічні засади дослідження;

- вивчити міжнародні правові документи, що слугують нормативно правовою базою для волонтерських рухів, встановлюють принципи їх практичної діяльності;

- провести аналіз української нормативно-правової бази для діяльності волонтерських організацій;

- розглянути історичні аспекти розвитку волонтерського руху в Україні та в світі, зокрема в контексті соціально-політичних змін останніх десятиліть;

- встановити передумови та основні етапи розвитку волонтерства в Україні;

- визначити основні форми діяльності волонтерів та виклики, що стоять перед ними, з початку російсько-української війни;

- на основі аналізу діяльності сучасних провідних волонтерських організацій в Україні виокремити основні напрямки та інструменти їх діяльності.

Методологічна база дослідження визначається міждисциплінарним характером, що охоплює соціологічні, правові, історичні та політологічні підходи до вивчення волонтерського руху в Україні в умовах війни. Для досягнення мети дослідження використовуються такі загальнонаукові та спеціальні методи:

- аналіз і синтез – для дослідження інформації з різних джерел щодо теоретичних та практичних аспектів волонтерської діяльності, об'єднання окремих фактів у цілісну картину;

- індукція та дедукція - для формулювання загальних висновків на основі конкретних фактів і їх співвідношення з загальною концепцією волонтерства;

- абстрагування – для виокремлення ключових елементів волонтерської діяльності та ігнорування другорядних аспектів, що не впливають на мету дослідження;

- соціологічні методи: контент-аналіз – для вивчення законодавчих документів, наукових праць, звітів про волонтерські ініціативи;

- історичний метод використовується для аналізу розвитку волонтерського руху в Україні та його змін у відповідь на соціально-політичні кризи, зокрема війни;

- правовий аналіз: дослідження нормативно-правових актів, які регулюють волонтерську діяльність в Україні, зокрема порівняння їх із міжнародними стандартами; аналіз рішень державних органів і міжнародних організацій щодо підтримки волонтерського руху;

- порівняльний метод: використовується для зіставлення українського волонтерського досвіду з практиками інших країн, які перебували в умовах кризових ситуацій або збройних конфліктів, а також для виокремлення спільного та специфічного в діяльності українських волонтерських рухів;

- системний підхід: дозволяє розглядати волонтерський рух як комплексний соціальний феномен, що поєднує нормативно-правові, організаційні, економічні та соціальні аспекти.

Застосування цих методів дозволяє забезпечити всебічний аналіз обраної теми, враховуючи її складність та багатогранність.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному аналізі сучасних тенденцій розвитку волонтерського руху в Україні в умовах війни, що здійснюється вперше з урахуванням його багатофункціональної ролі в соціальному, економічному та політичному житті країни. Основні аспекти новизни включають систематизацію інформації про волонтерський рух в Україні, уточнення сутності та функцій волонтерства як соціального феномену

в умовах воєнного часу, розробленні класифікації форм і напрямків волонтерської діяльності, що враховує специфіку кризових ситуацій, комплексне порівняння нормативно-правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні з міжнародними стандартами.

Практичне застосування одержаних результатів. Одержані результати можуть бути використані для удосконалення правових засад діяльності волонтерських організацій в Україні, а також слугувати теоретичною базою для вивчення волонтерства в Україні, окремі результати роботи можуть бути використанні під час викладання навчальних дисциплін для студентів спеціальності 052 Політологія.

Характеристика змісту роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел. вступі встановлена мета, завдання, історіографічна та джерелознавча база дослідження, методологічна база та практичне значення роботи.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи розвитку волонтерського руху» розглянуто ключові поняття та категорії, пов'язані з волонтерським рухом, зокрема, саме поняття «волонтерство» та «волонтер», встановлено роль волонтерства у політичній системі, розвитку громадянського суспільства, представлено аналіз історіографічної, джерелознавчої та методологічної баз дослідження.

У другому розділі «Нормативно-правова база волонтерської діяльності» проаналізовано нормативні аспекти волонтерської діяльності в Україні, включно з правовими актами, що регулюють волонтерську роботу, а також міжнародними стандартами в цій сфері.

У третьому розділі «Сучасні тенденції розвитку волонтерства України в умовах війни: тенденції, виклики, форми» розглянуто історичні аспекти розвитку волонтерського руху в Україні, етапи його розвитку, визначено основні форми діяльності волонтерів та виклики, що стоять перед ними, з початку російсько-української війни.

У четвертому розділі «Волонтерські рухи в Україні: напрямки та інструменти діяльності» проаналізовано приклади найбільш успішних волонтерських рухів з висвітленням основних форм та інструментів їх діяльності.

Список використаних джерел складається з 61 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ

Волонтерство є фундаментальною складовою сучасного суспільства, яка переплітається з різними аспектами його функціонування, включаючи політичну сферу. Згідно з останніми дослідженнями, воно набуває все більшого значення в розвитку громадянського суспільства та зміцненні демократичних процесів.

У сьогоденних умовах, коли в Україні іде війна за існування не тільки держави, а і нації цілому, волонтерська діяльність набуває життєво важливого значення, існує гостра потреба підтримати українських військових захисників та цивільних, які постраждали від війни, тому волонтерський рух є не тільки затребуваний, а й потребує комплексної підтримки. В Україні волонтерство набрало величезних обертів, від простої допомоги медикаментами, одягом, продуктами до зборів на великі партії FPV дронів, автівки, супутники та спеціалізовану військову техніку. Водночас, волонтерство в Україні сприяє соціальному розвитку, привертає увагу суспільства до соціально-економічних проблем і вирішує потреби соціально вразливих груп. У цих умовах дослідження теоретичних засад волонтерства, підходів до визначення сутності та наукового тлумачення його як політичного явища набуває особливого наукового інтересу.

Волонтерство, як форма громадської активності, має давню історію, коріння якої сягає різних культур та цивілізацій. Початково воно мало форму допомоги ближньому в рамках релігійних чи суспільних цінностей, однак із часом набуло більш формалізованих та політичних рис. Розглянемо основні етапи становлення волонтерського руху у світі, його трансформацію до сучасного політичного явища та ключові події, що вплинули на його розвиток.

Релігійні та культурні основи волонтерської діяльності можна знайти ще в античності та середньовіччі, коли в різних культурах існували інститути

підтримки тих, хто потребував допомоги. Наприклад: Стародавні цивілізації, в античних суспільствах, таких як Греція чи Рим, суспільство часто підтримувало вдів, сиріт і ветеранів воєн, хоча ці форми допомоги були нерегулярними і більше залежали від щедрості окремих громадян.

Важливу роль у розвитку волонтерства відіграла релігія. Християнська церква, іслам та буддизм мали глибокі традиції милосердя і допомоги ближнім. Чернечі ордени часто організовували притулки для бідних, лікарні для хворих та інші форми допомоги.

Раннє волонтерство (до XVIII століття), цей етап характеризується першими проявами волонтерської діяльності в контексті релігійних і культурних цінностей. У різних суспільствах допомога ближньому була частиною морального обов'язку, але носила переважно неформальний характер.

У багатьох релігійних традиціях допомога ближнім вважалася священним обов'язком. Наприклад, у християнстві вчення про милосердя сприяло створенню громад і монастирів, які займалися доглядом за хворими та бідними. Подібні ідеї про допомогу існували й в ісламі та буддизмі.

У античних суспільствах, таких як Стародавня Греція та Рим, також існували форми підтримки незаможних верств населення. Багаті громадяни часом жертвували ресурси для організації громадських банкетів, будівництва лікарень або допомоги ветеранам. На цьому етапі волонтерство було спорадичним і сильно залежало від релігійних або особистих переконань окремих осіб.

Ці ранні форми волонтерства не мали формальної організації, але вже тоді закладалися моральні ідеали, що згодом стануть основою сучасного волонтерського руху.

Організоване волонтерство в сучасному розумінні почало з'являтися в Європі та США у XVIII-XIX століттях. Початок XVIII століття став періодом важливих соціальних змін, коли ідеї Просвітництва та розвиток містобудування привели до потреби організації благодійної допомоги в нових

умовах. Волонтерська діяльність почала набувати інституційних форм і стала частиною громадянського життя. Революції та соціальні зміни: У часи революцій у Європі та Америці (наприклад, під час Війни за незалежність у США) громадяни почали організовувати добровільні ініціативи для підтримки солдатів, поранених та нужденних. У 1780-х роках з'явилися перші організації, що систематично займалися допомогою, як, наприклад, в Америці під час війни за незалежність, громадяни активно залучалися до підтримки армії через волонтерську діяльність, надаючи продовольство, одяг та медичну допомогу.

Цей період відзначився розвитком інституційної благодійності, що передбачала створення організацій, спрямованих на допомогу нужденним. Однією з ключових подій стала поява перших благодійних товариств і організацій:

На початку XIX століття, з розвитком індустріальної революції в Європі збільшилась кількість нужденних людей, що призвело до створення перших формальних благодійних організацій, зокрема в Англії.

У XIX столітті розпочався процес створення перших благодійних організацій, таких як "Благодійне товариство Лондона" у 1824 році. Ці організації займалися допомогою нужденним у містах, які зростали під впливом індустріальної революції. Волонтерство стало більш організованим, з акцентом на систематичну допомогу через створення притулків, лікарень та навчальних закладів. На цьому етапі волонтерська діяльність набуває систематичного характеру та інституалізується через громадські організації.

Такі ініціативи часто організовувалися під егідою церковних громад або через приватну ініціативу багатих громадян. Однак вже тоді виникає ідея того, що допомога потребуючим є обов'язком громадянського суспільства.

Переломний момент у розвитку волонтерського руху настав під час великих світових конфліктів XIX-XX століть. Перші глобальні конфлікти виявили необхідність у масовій організації допомоги постраждалим від війни

та військовим. Це дало поштовх до формування міжнародних волонтерських рухів.

Кінець XIX століття відзначився появою міжнародних волонтерських рухів, що були орієнтовані на гуманітарну допомогу під час війн і стихійних лих. Волонтерство перетворюється на глобальний феномен, з акцентом на співпрацю між країнами.

Одним із найяскравіших прикладів організованого волонтерства є заснування у 1863 році Міжнародного Комітету Червоного Хреста (МКЧХ). Його засновник, швейцарський гуманіст Анрі Дюнан, став першим, хто впровадив ідею систематичної та міжнародної волонтерської допомоги під час військових конфліктів. Червоний Хрест і донині є символом організованого міжнародного волонтерства, яке забезпечує гуманітарну допомогу під час конфліктів і стихійних лих.

Міжнародний Комітет Червоного Хреста, став першим прикладом організованої міжнародної волонтерської діяльності. Червоний Хрест допомагав жертвам військових конфліктів і став основоположником стандартів надання гуманітарної допомоги.

У XX столітті, особливо під час Першої та Другої світових воєн, волонтерський рух набув масового характеру.

З початком Першої світової війни у 1914 році, громадяни багатьох країн брали активну участь у наданні допомоги військовим і постраждалим через благодійні ініціативи, тобто брали участь у підтримці своїх армій, надавали медичну допомогу, займалися евакуацією поранених, працювали у військових госпіталях та підтримували сім'ї загиблих, підтримували біженців. На цьому етапі волонтерство починає інтегруватися у міжнародні процеси й набуває статусу важливого елемента глобальної співпраці.

Ці події сформували нове розуміння волонтерства, як діяльності, що має не тільки соціальне, але й політичне значення.

Після Другої світової війни волонтерський рух почав перетворюватися на важливий інструмент соціальної та політичної активності. Волонтери

почали активно впливати на політичні процеси, боротися за права людини, а також брати участь у глобальних соціальних рухах.

Це особливо було помітно в контексті соціальних та політичних рухів другої половини ХХ століття.

У 1960-1970-х роках волонтери брали участь у боротьбі за права афроамериканців у США, протестах проти війни у В'єтнамі та інших соціальних рухах. Волонтерство стало одним із головних інструментів активістів, які боролися за зміни в суспільстві. Міжнародні волонтерські програми: У цей час з'являються великі міжнародні волонтерські організації, такі як "Миротворчий корпус", що залучав тисячі волонтерів до гуманітарних і освітніх місій у країнах, що розвиваються. Волонтери не тільки допомагали у вирішенні соціальних проблем, але й представляли політичні інтереси своїх країн, просуваючи ідеї демократії та прав людини. Цей етап ознаменував політизацію волонтерського руху, який став частиною глобальних соціально-політичних процесів.

Волонтерство перетворюється на інструмент тиску на уряди та засіб підтримки політичних реформ.

У другій половині ХХ століття волонтери активно брали участь у міжнародних місіях з надання допомоги країнам, що виборювали незалежність від колоніального правління та права людини. Гуманітарна допомога, розвиток освітніх програм та медичні місії стали основними напрямками роботи волонтерів у таких регіонах, як Африка, Азія та Латинська Америка. Це сприяло політизації волонтерства, яке стало частиною глобальних соціальних процесів, пов'язаних із боротьбою за права людини, демократію та рівність.

На початку ХХІ століття волонтерський рух значно еволюціонував, ставши глобальним явищем. Волонтери сьогодні грають критично важливу роль у подоланні глобальних викликів, таких як зміни клімату, гуманітарні кризи, епідемії, боротьба з бідністю та розвиток освіти.

У 2000 році ООН проголосила Міжнародний рік волонтерів, підкреслюючи важливість волонтерської діяльності у вирішенні міжнародних проблем. Створення "Програми волонтерів ООН" сприяло залученню людей з усього світу до вирішення проблем сталого розвитку, охорони здоров'я та захисту навколишнього середовища.

З розвитком технологій з'являються нові форми волонтерства- цифрове волонтерство, зокрема онлайн-волонтерство. Цифрові платформи дозволяють людям з будь-якого куточка світу брати участь у благодійних проектах, збирати кошти, консультувати та допомагати дистанційно. Такі глобальні платформи, як GoFundMe або Change.org, стали важливими інструментами для волонтерських ініціатив.

У ХХІ столітті волонтерство стало поєднанням традиційних і новітніх форм діяльності, яка охоплює соціальні, політичні, гуманітарні та екологічні сфери. Волонтерський рух розвивався протягом століть, проходячи через різні історичні етапи, кожен з яких сприяв його становленню як важливого соціального та політичного явища. Ці етапи відображають трансформацію волонтерства від неформальної допомоги до інституціоналізованого й глобального феномену.

У сучасному світі волонтерський рух набуває глобальних масштабів і стає критично важливим у вирішенні міжнародних проблем, таких як зміни клімату, гуманітарні кризи та подолання бідності. Розвиток технологій і міжнародних інституцій посилив координацію зусиль волонтерів з різних країн. Міжнародна підтримка: Організації, такі як ООН, дедалі більше залучають волонтерів до вирішення глобальних проблем. "Програма волонтерів ООН", запроваджена в 1970 році, стала важливою платформою для міжнародної співпраці, залучаючи волонтерів до роботи в країнах, що розвиваються.

Інтернет-революція відкрила нові можливості для волонтерської діяльності. Завдяки цифровим платформам люди з усього світу можуть брати участь у волонтерських ініціативах, допомагати дистанційно, а також

організувати кампанії для збору коштів чи петицій. Цифрове волонтерство стало новим форматом, що поєднує традиційні форми громадської активності з новими технологіями.

Сучасний етап розвитку волонтерства характеризується інтеграцією волонтерської діяльності у вирішення глобальних викликів, а також активною співпрацею з міжнародними організаціями та урядами.

Сучасний волонтерський рух характеризується високим рівнем цифровізації, що дозволяє ефективніше координувати зусилля та залучати ресурси як усередині країни, так і на міжнародному рівні. Під час повномасштабного вторгнення РФ волонтерська діяльність стала потужним інструментом міжнародної дипломатії. Волонтери привертають увагу світової спільноти до подій в Україні, організують збори коштів, проводять інформаційні кампанії та зміцнюють позитивний імідж країни. Водночас, в умовах тривалої війни, волонтерський рух стикається з низкою викликів, серед яких особливе місце займають виснаження ресурсів, зниження мотивації учасників, ризики для життя волонтерів, а також недостатня підтримка з боку держави.

Термін «волонтерство» походить від французького слова «volontaire», що означає «доброволець», яке, у свою чергу, походить від латинського «voluntarius», що відноситься до «вільного волевиявлення», а також від латинського «volō», що означає «бажання, намір»[4.с.7]. Вважається, що роком виникнення волонтерського руху є 1859 рік. Саме цього року журналіст Анрі Дюнан після битви під Сольферіно запропонував створити Червоний Хрест як об'єднання, члени якого працювали б на добровільних, безоплатних умовах, надаючи першу медичну допомогу пораненим бійцям. У 1920 році у Франції, поблизу міста Страсбург, реалізовано волонтерський проект щодо відновлення пошкоджених через бойові дії ферм, в якому взяла участь французька та німецька молодь .

На сьогодні не існує єдиного усталеного визначення цього поняття, різні науковці, що досліджують цю специфічну діяльність, наголошують на

різних її аспектах, можна знайти широкий спектр дисциплінарних підходів та міждисциплінарних досліджень.

Так, психологічні теорії, як правило, наголошують на інтрапсихічних феноменах, таких як риси особистості, Я-концепції та мотивація.

Соціологічні теорії зосереджуються на індивідуальних соціально-демографічних характеристиках, таких як раса, стать і соціальний клас, а також на екологічних змінних, таких як соціальні мережі та характеристики спільноти.

Економічні теорії розглядають волонтерство як форму неоплачуваної праці, що споживає ресурси та мотивується обіцянкою винагороди.

Кожен набір теорій має свої сильні та слабкі сторони, але, у спосіб, який тут можна лише натякати, досягається прогрес у навчанні вчених тому, як ідеї з інших дисциплін можуть збагатити їх власну роботу [10].

Наприклад, психологічне дослідження мотивації може бути вбудоване в соціологічну структуру, яка досліджує походження мотивів у соціальних структурах, або економічне дослідження винагороди та вартості волонтерської діяльності може бути вбудоване в психологічну теорію, згідно з якою суб'єктивні схильності, такі як емпатія, обумовлюють раціональність певної поведінки, або в соціологічній теорії, яка враховує коло друзів або членство в офіційних організаціях як модераторів витрат і вигод [11].

Найбільш широке визначення феномена волонтерства міститься у документах Організації Об'єднаних Націй: вклад особи у розвиток благополуччя своїх сусідів і суспільства в цілому, що зроблений поза рамками власної кар'єрної діяльності на засадах безкорисливості, безоплатності [8, с. 2]. Розповсюдженим на сьогодні є тлумачення волонтерства, що містить Загальна декларація волонтерів, прийнята на XI Конгрес Міжнародної асоціації волонтерів 14 вересня 1990 року в Парижі: «добровільна, активна, спільна чи особиста участь громадянина в житті людських спільнот для задоволення основних людських потреби та покращення якості життя, економічного та соціального розвитку». Подібне тлумачення містить і

українське правове поле, відповідно до Закону України «Про волонтерську діяльність», волонтерська діяльність – це «добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги». У даному законодавчому акті волонтерська діяльність визначається як форма благодійної діяльності [20].

Дійсно, волонтерство можна розглядати як форму благодійності, що здійснюється добровільно, безкорисливо та усвідомлено фізичними особами, що виражається через особисте надання робіт та послуг та ґрунтується на принципах законності, гуманності, гласності, рівності та здійснюється для досягнення суспільно-значимих цілей.

В міжнародних актах волонтерство вважається важливою частиною громадянського суспільства та засобом вирішення глобальних проблем, що виникає як результат глобалізаційних процесів. Волонтерство визначається як форма соціальної взаємодії на різних рівнях, де волонтери є активними учасниками соціальних ініціатив, а їх зв'язки створюються завдяки користі для суспільства, соціальних груп та окремих осіб. Отже, з міжнародних нормативних документів можна зробити висновок, що потенціал волонтерства зосереджений в ініціативах громадян та активності учасників соціальних груп, що призводить до позитивного розвитку суспільства, груп і окремих осіб [7].

Першу групу робіт представляють роботи, присвячені теоретичному аналізу волонтерства як суспільного явища за Кривенко Ю. В. Волонтерська діяльність: поняття та ознаки. Часопис цивілістики. 2015. У статті аналізується поняття волонтерської діяльності та її основні ознаки, що визначають її в контексті цивільного права. Автор розглядає волонтерство як безкорисливу діяльність, що здійснюється на добровільних засадах і спрямована на допомогу іншим, без отримання матеріальної винагороди. Кривенко акцентує увагу на юридичних аспектах волонтерської діяльності, зокрема на правовому статусі волонтерів, відповідних правах та обов'язках, а також на можливих юридичних наслідках її реалізації. Важливим аспектом є вивчення

волонтерства як інституту, який має соціальне значення і позитивно впливає на розвиток громадянського суспільства. [1].

У статті Сербина Р.А. детально розглядається феномен волонтерської діяльності як однієї з ключових форм благодійної діяльності. Автор характеризує волонтерство як специфічну форму благодійної діяльності, що здійснюється на безоплатній основі та має соціально значущий характер. У статті зазначається, що волонтерство є добровільною діяльністю, спрямованою на допомогу окремим особам, групам людей або суспільству загалом. На відміну від інших форм благодійної діяльності, волонтерство передбачає активну участь особи у вирішенні суспільно важливих проблем, що підкреслює його практичну і соціальну цінність. У статті наголошується, що волонтерська діяльність стає особливо актуальною у періоди криз, коли держава або інші офіційні структури не завжди здатні оперативно реагувати на потреби суспільства. [2, с. 103].

Другу групу складають наукові праці, які досліджують становлення волонтерства в Україні за Юрченко І.В. Становлення і розвиток волонтерського руху в Україні. Проблеми розвитку соціологічної теорії. Ця робота аналізує процес становлення та розвитку волонтерського руху в Україні, розглядаючи його етапи, основні характеристики та вплив на соціальні зміни в країні. Автор досліджує історичні передумови виникнення волонтерства в Україні, його розвиток у періоди політичних та соціальних трансформацій, а також роль волонтерів у сучасних суспільних процесах. Особлива увага приділяється взаємозв'язку волонтерського руху з розвитком громадянського суспільства та соціальної солідарності. [4].

Панькова О.В., Касперович О.Ю., Іщенко О.В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. Досліджує роль волонтерства в Україні як складової активізації громадянського суспільства. Автори аналізують специфіку волонтерської діяльності, її проблеми (правові, організаційні, фінансові) та перспективи розвитку в умовах сучасної України.

Підкреслюється важливість волонтерства для соціальної згуртованості та подолання соціальних проблем. Ця робота сприяє кращому розумінню волонтерства як інструменту громадянської активності та соціальних змін [5]. У статті Руденка В. «Волонтерство як провідне явище в процесі забезпечення соціальної безпеки України: еволюція, значення, сучасний стан та проблематика» (2023) детально аналізується роль волонтерства в умовах соціальних викликів, зокрема війни, а також його значення для забезпечення соціальної безпеки держави. Основні положення статті: еволюція волонтерства в Україні: Автор простежує розвиток волонтерства, починаючи з його історичних форм у вигляді благодійності до сучасного інституту громадянського суспільства. Зокрема, значущими етапами є Революція Гідності (2013–2014) і російсько-українська війна (2014–2023), які стали точками активізації громадянської участі. Події 2022 року стали безпрецедентним каталізатором масового волонтерського руху, який об'єднав мільйони людей для вирішення гуманітарних та військових завдань[3].

Третя група робіт присвячена науковим роботам з різних країн та то як в них розглядають розвиток волонтерства.

У праці Хайнца Анхайєра та Лестера Саламона «Волонтерство в міжнародній перспективі: початкові порівняння» (Volunteering in Cross-National Perspective: Initial Comparisons, 2001) аналізується явище волонтерства через порівняння його проявів у різних країнах, зокрема в розвинених і розвиваючих країнах. Автори досліджують, як соціально-економічні, культурні та політичні фактори впливають на розвиток волонтерства в різних країнах, а також порівнюють рівень залученості громадян до волонтерської діяльності в різних регіонах світу. Волонтерство визначається як «добровільна, неоплачувана діяльність, що має на меті забезпечення суспільного блага». Автори акцентують на тому, що волонтерство є важливим елементом не лише для організацій, що потребують допомоги, але й для розвитку соціальних мереж та громадянського суспільства загалом. Волонтери можуть бути залучені до найрізноманітніших сфер

діяльності: від соціального захисту і освіти до охорони навколишнього середовища та здоров'я. Важливо, що це явище має різні форми та рівні інституціоналізації в різних країнах. У статті акцент робиться на порівнянні волонтерської діяльності в різних країнах світу. Це дозволяє визначити ключові фактори, які впливають на розвиток волонтерства, а також виокремити загальні тенденції та специфіку в різних культурних, соціальних та економічних контекстах. Порівняння охоплює кілька країн із різним рівнем економічного розвитку та різними соціальними традиціями. У США та Великобританії волонтерство є глибоко інтегрованим в соціальну та економічну структуру суспільства. США мають багаторічну традицію розвитку волонтерської діяльності, особливо в рамках неприбуткових організацій, громадських ініціатив та волонтерських програм. Важливою особливістю є існування чіткої інфраструктури для волонтерів, зокрема національних мереж і платформ, через які можна організувати діяльність і залучати нових учасників. Волонтерство в США має значний вплив на різні аспекти суспільного життя, від боротьби з бідністю до підтримки освіти та наукових ініціатив. Великобританія, в свою чергу, також активно підтримує волонтерські організації та рухи, особливо через міжнародні ініціативи та освітні програми. У Німеччині волонтерство є важливою складовою громадянської активності, особливо у соціальній сфері та в допомозі постраждалим від природних катастроф або соціальних проблем. Волонтерські організації часто мають державну підтримку та інтегровані в соціальну політику. Німецька модель волонтерства є високоспеціалізованою, де волонтери часто працюють у сферах охорони здоров'я, допомоги мігрантам та біженцям, а також в освітніх та екологічних проектах. Японія має свою специфіку волонтерської діяльності, де традиція взаємодопомоги є глибоко вкоріненою в культурі. Проте, волонтерський рух в Японії набув значного розвитку лише після 1990-х років, після численних природних катастроф, таких як землетруси та цунамі, коли була необхідність мобілізувати маси людей для надання допомоги. В Японії волонтерство часто виступає як форма

самоорганізації, де ключову роль відіграють місцеві громади. Волонтери зазвичай працюють на регіональному рівні, активно підтримуючи організації, що займаються гуманітарною допомогою, але на національному рівні роль волонтерства залишається обмеженою. Міжнаціональні порівняння волонтерства показують, що це явище має різні форми і масштаби залежно від соціальних, економічних і культурних контекстів. У розвинених країнах волонтерство є важливим компонентом громадянського суспільства і активно підтримується на державному та організаційному рівнях. У країнах, що розвиваються, волонтерство частіше зосереджується на гуманітарних ініціативах і допомозі у кризових ситуаціях. Однак для того, щоб волонтерство могло ефективно функціонувати на глобальному рівні, необхідна підтримка як з боку держав, так і з боку міжнародних організацій[8].

У роботі М. С. Шерраден, Б. Дж. Лоух і А. Мур МакБрайд «Вплив міжнародного волонтерства та служби: індивідуальні та інституційні передумови» (Effects of International Volunteering and Service: Individual and Institutional Predictors) (2008), опублікована в журналі *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, досліджується вплив міжнародного волонтерства на волонтерів та інституції, що організують міжнародні волонтерські програми. У статті розглядаються фактори, що передбачають участь у міжнародному волонтерстві, а також результати цієї діяльності як для самих волонтерів, так і для громад, що приймають волонтерів. Одним із основних аспектів дослідження є вплив міжнародного волонтерства на індивідуальний розвиток волонтерів. Автори визначають кілька важливих ефектів, які волонтери отримують від участі в міжнародних програмах: розвиток нових навичок: міжнародне волонтерство дозволяє волонтерам отримати нові професійні й особистісні навички, зокрема у сферах управління, вирішення проблем, міжкультурної комунікації та адаптації в умовах різних культур; розширення світогляду: волонтери набувають унікального досвіду, працюючи в нових культурних, соціальних та економічних контекстах. Це дозволяє їм розширити свої горизонти, зрозуміти

проблеми інших країн і краще усвідомити глобальні виклики; збільшення міжкультурної компетентності: Взаємодія з людьми з інших культур дозволяє волонтерам покращити свої міжкультурні навички, що є важливим у глобалізованому світі. Дослідження також звертається до індивідуальних факторів, які впливають на рішення взяти участь у міжнародному волонтерстві: соціальний статус - волонтери часто мають високий рівень освіти і соціальний статус, що дає їм можливість відвідувати інші країни і брати участь у програмах; попередній досвід волонтерства - індивідуальний досвід у волонтерських ініціативах є важливим передбачником для участі в міжнародних проектах, оскільки це свідчить про готовність людини до громадської діяльності та взаємодії з іншими культурами; мотивація - мотивація волонтерів варіюється від бажання допомогти та зробити внесок у глобальну справу до бажання особистого розвитку чи отримання практичного досвіду для кар'єрних цілей. Загалом, стаття підкреслює важливість міжнародного волонтерства як інструменту для досягнення соціальних змін на глобальному рівні і розвитку особистих та професійних якостей у волонтерів[9].

Книга «Роль і статус міжнародних гуманітарних волонтерів та організацій: право і обов'язок надання гуманітарної допомоги» (The Role and Status of International Humanitarian Volunteers and Organisations: The Right and Duty to Humanitarian Assistance) авторства Йоана Бейгбедера (1991) є важливим дослідженням, яке розглядає роль міжнародних гуманітарних волонтерів і організацій у контексті їх правового статусу та етичних обов'язків надання гуманітарної допомоги. Бейгбедер досліджує, як волонтери, працюючи в умовах гуманітарних криз, стають невід'ємною частиною гуманітарних операцій. Особлива увага приділяється тим аспектам їх роботи, які зберігають нейтралітет і незалежність від політичних, економічних чи військових інтересів. Оскільки гуманітарні волонтери працюють в зонах конфліктів і катастроф, автор обговорює правові норми, які регулюють їх статус та діяльність, включаючи правила, що стосуються їх безпеки,

забезпечення і права на гуманітарну допомогу. Книга надає глибокий аналіз правового статусу міжнародних гуманітарних організацій і волонтерів, їх прав і обов'язків відповідно до міжнародного гуманітарного права. Визначено, що існує міжнародне право, яке забезпечує гуманітарним організаціям і їх працівникам право на доступ до постраждалих населень і територій, а також обов'язок надавати допомогу без будь-якої дискримінації. Водночас, автор наголошує на етичних питаннях, які постають під час надання гуманітарної допомоги, зокрема на важливості дотримання принципів нейтральності, безпечності та добровільності в діяльності гуманітарних волонтерів. Бейгбедер розглядає, як гуманітарні волонтери і організації взаємодіють із державами, зокрема в контексті дозволів на роботу в зонах конфлікту та розподілу допомоги. Важливим аспектом є взаємодія з міжнародними організаціями, такими як ООН, Червоний Хрест, і іншими партнерами, для забезпечення ефективності гуманітарних місій. Автор також висвітлює проблему політизації гуманітарної допомоги і роль волонтерів у підтримці нейтралітету і незалежності гуманітарних місій. Ця книга є важливим джерелом для вивчення правових і етичних аспектів міжнародного гуманітарного волонтерства. Вона пропонує поглиблений аналіз взаємодії гуманітарних організацій із державами, їх правового статусу, а також моральних викликів, з якими стикаються волонтери у своїй діяльності. Робота Бейгбедера залишається актуальною для розуміння сучасних проблем у сфері міжнародної гуманітарної допомоги та забезпечення прав людини в кризових ситуаціях[10].

«Дослідження волонтерства: оглядова стаття» (Volunteerism Research: A Review Essay) Джона В. (John W.), опублікована в 1990 році, є оглядом досліджень у сфері волонтерства, що розглядає різні аспекти та теоретичні підходи до вивчення волонтерської діяльності. Вона містить аналіз основних напрямків досліджень, які з'явилися на той час, а також обговорення результатів цих досліджень та їх значення для подальших наукових робіт у цій сфері. Джон В. аналізує різні теоретичні підходи до вивчення волонтерської

діяльності, зокрема соціологічні, психологічні та економічні перспективи. Він звертає увагу на те, як вивчення волонтерства було частиною ширшого дослідження соціальної участі та громадянської активності. Волонтерство розглядається як одна з форм громадянської активності, що включає не лише соціальні чи економічні мотивації, але й моральні й етичні аспекти. Однією з ключових тем є дослідження мотивацій волонтерів. Автор розглядає різні теоретичні моделі, що пояснюють, чому люди вирішують займатися волонтерською діяльністю. Це можуть бути як альтруїстичні мотиви (бажання допомогти іншим), так і егоїстичні, наприклад, бажання здобути нові навички або покращити власний соціальний статус. Також обговорюється вплив соціальних умов і інституцій, які можуть спонукати людей до волонтерства, включаючи культурні та економічні фактори [11].

Джерельна база дослідження ґрунтується на матеріалах, отриманих з різних джерел українського законодавства та міжнародних нормативно-правових актів та з сайтів волонтерських рухів.

Першу групу складають джерела, представлені міжнародними документами, що встановлюють визначення волонтерства у міжнародному праві.

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/56/38 (2001 рік) стосується волонтерської діяльності та її визнання на міжнародному рівні. У резолюції ООН закликала до розвитку і підтримки волонтерських ініціатив, а також визнала важливу роль волонтерів у розвитку соціальних і гуманітарних ініціатив. Ось деякі основні моменти цієї резолюції. Резолюція підкреслює важливість волонтерської діяльності для суспільного розвитку та її безпосередній вплив на вирішення глобальних проблем, таких як бідність, здоров'я, освіта, екологія та гуманітарні кризи. ООН визнає, що волонтерські зусилля є важливим інструментом для досягнення цілей сталого розвитку та зміцнення соціальної інтеграції та закликає держави-члени підтримувати і розвивати волонтерські ініціативи на національному рівні, створюючи умови для зростання волонтерської діяльності, та стимулювання участі громадян у

суспільному житті. ООН заохочує уряди розвивати програми, що підтримують волонтерів, забезпечуючи належну правову та фінансову підтримку. Резолюція також наголошує на необхідності розвитку міжнародного співробітництва у сфері волонтерства, підтримці міжнародних волонтерських організацій та ініціатив, що сприяє розвитку єдиного підходу до волонтерства, зокрема у підтримці прав людини, сталого розвитку та надання допомоги біженцям та внутрішньо переміщеним особам. Резолюція A/RES/56/38 є важливим документом, оскільки вона підвищує статус волонтерства на міжнародній арені та закликає країни до взаємодії для створення сприятливих умов для волонтерів по всьому світу. Вона сприяє розширенню розуміння волонтерства як важливого компонента глобального громадянського суспільства та стимулює розвиток волонтерських рухів для вирішення ключових проблем людства[12].

Конвенція про статус біженців 1951 року — це ключовий міжнародний правовий документ, який регулює статус біженців, їхні права та обов'язки, а також визначає зобов'язання держав щодо надання їм захисту. Конвенція була прийнята 28 липня 1951 року під егідою ООН і є основним міжнародним інструментом для захисту прав біженців на глобальному рівні. Біженець - це особа, яка, через обґрунтовані страхи переслідування, змушена покинути свою країну. Ключовий аспект визначення: особа повинна бути поза межами своєї країни та не в змозі чи не бажати звертатися за захистом у своїй країні. Одне з основних положень Конвенції — це заборона висилати біженців до країни, де їхнє життя чи свобода можуть бути під загрозою. Вона служить основою для національних законодавств і політик, які визначають, як країни повинні ставитися до біженців і надавати їм притулок. Принцип non-refoulement став фундаментальним в міжнародному праві, забезпечуючи захист прав біженців від насильницького повернення в небезпечні умови. Конвенція також виступає важливим елементом гуманітарного права, який забезпечує захист прав людини в контексті міжнародних криз і конфліктів[13].

(Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol)

Протокол 1967 року до Конвенції про статус біженців є важливим міжнародним юридичним документом, який доповнює і розширює положення Конвенції про статус біженців 1951 року. Протокол був прийнятий 31 січня 1967 року і вступив в силу 4 жовтня того ж року. Його основна мета - усунути обмеження, які існували в оригінальній версії Конвенції, і забезпечити більш широке і глобальне застосування її принципів. Документ допоміг міжнародним гуманітарним організаціям, зокрема Верховному комісаріату ООН у справах біженців (UNHCR), більш ефективно надавати допомогу тим, хто потребує захисту, і підвищив глобальний рівень обізнаності про права біженців. Протокол дозволяє країнам по всьому світу застосовувати правовий статус біженця і його захист без географічних чи часових обмежень. Це суттєво розширює можливості для надання гуманітарної допомоги і захисту біженців у будь-якому регіоні світу. Протокол допомагає країнам, що раніше не брали участь у Конвенції 1951 року, долучитися до міжнародної системи захисту біженців, підписавши лише Протокол, тим самим розширюючи глобальну мережу для захисту прав людини. Підтримка гуманітарних організацій: Документ допоміг міжнародним гуманітарним організаціям, зокрема Верховному комісаріату ООН у справах біженців (UNHCR), більш ефективно надавати допомогу тим, хто потребує захисту, і підвищив глобальний рівень обізнаності про права біженців. Протокол 1967 року до Конвенції про статус біженців значно сприяє волонтерським ініціативам у галузі гуманітарної допомоги. Він створює стабільну правову основу для захисту біженців і дозволяє волонтерським організаціям працювати ефективно, надаючи підтримку тим, хто цього потребує. Волонтери можуть бути впевнені в тому, що їхня діяльність сприяє міжнародним зусиллям із захисту прав людини та забезпечення гуманітарної допомоги в умовах кризових ситуацій[14].

Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН

(Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations) (A/RES/2625 XXV) має важливе значення для волонтерської діяльності, оскільки вона сприяє розвитку міжнародного співробітництва, миру та гуманітарної допомоги. Хоча цей документ не є безпосередньо орієнтованим на волонтерство, його принципи створюють основу для міжнародних ініціатив, зокрема волонтерської діяльності в гуманітарній сфері. Декларація підкреслює важливість співпраці між державами, що є основою для підтримки міжнародних волонтерських ініціатив. Країни, які дотримуються принципів цієї Декларації, створюють сприятливі умови для співпраці з міжнародними гуманітарними організаціями та волонтерами, що займаються наданням допомоги біженцям, потерпілим від природних катастроф, війни чи інших кризових ситуацій. Важливість мирного врегулювання конфліктів є центральним аспектом Декларації. Декларація A/RES/2625 (XXV) надає волонтерській діяльності важливу міжнародно-правову основу для забезпечення мирного співіснування, прав людини і міжнародної співпраці. Принципи, закріплені в цьому документі, сприяють розвитку гуманітарних ініціатив і волонтерських програм, зокрема у зонах конфліктів або після стихійних лих. Вони підтримують діяльність організацій, які займаються наданням допомоги, забезпеченням прав біженців, а також допомагають сприяти мирним процесам і стабільності в різних частинах світу[15].

Другою групою джерельної бази дослідження є нормативно правова база законодавства України.

Закон України "Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямками волонтерської діяльності" був прийнятий з метою створення чіткої правової основи для організації та надання волонтерської допомоги в Україні. Цей нормативний акт має значення як для волонтерів, так і для державних органів та організацій, що займаються волонтерством. Закон визначає, як повинна організовуватися волонтерська діяльність у певних сферах. Окреслюються вимоги щодо надання

волонтерської допомоги за окремими напрямками. Закон містить положення щодо напрямів волонтерської діяльності, де волонтери можуть надавати допомогу, зокрема: медична допомога, забезпечення продуктами, одягом, житлом, правова допомога, підтримка внутрішньо переміщених осіб та біженців, організація заходів щодо відновлення соціальної інфраструктури. Пропонується чітко визначення типів волонтерської діяльності та вказівка на важливість адаптації до потреб кожного напрямку. Закон забезпечує правову основу для організації волонтерської допомоги в Україні, чітко визначає правила взаємодії волонтерів із державними органами та громадськими організаціями. Закон створює умови для активної участі громадян у волонтерській діяльності, підтримує волонтерів за допомогою правової, соціальної та фінансової підтримки. Регулювання волонтерської діяльності також сприяє покращенню співпраці з міжнародними гуманітарними організаціями, що важливо в умовах глобальних криз, таких як війни, стихійні лиха або пандемії. Загалом, цей закон сприяє розвитку цивілізованого та ефективного волонтерського руху в Україні, створюючи основи для організації допомоги та підтримки найбільш вразливих верств населення[16].

Закон України "Про благодійну діяльність та благодійні організації" (прийнятий 5 липня 2012 року) встановлює правову основу для організації благодійної діяльності та діяльності благодійних організацій в Україні. Визначення благодійної діяльності як безоплатної допомоги фізичним або юридичним особам. Правовий статус благодійних організацій, які можуть бути некомерційними і працювати на основі прозорості. Механізми реєстрації та звітності благодійних організацій для забезпечення підзвітності та прозорості. Податкові пільги для благодійних організацій, що допомагає ефективніше використовувати ресурси. Права і обов'язки організацій і волонтерів, зокрема у сфері соціальної допомоги та гуманітарних ініціатив. Значення для волонтерства Закон створює правову основу для волонтерської діяльності в межах благодійних організацій, регулює взаємодію волонтерів і

організацій, підвищує прозорість і довіру до благодійних проектів, стимулюючи більше людей до участі у волонтерських ініціативах [17].

В Конституції України волонтерська діяльність не виділена окремо, однак її підтримка і забезпечення прав людини безпосередньо можуть бути пов'язані з принципами, закладеними в Основному законі країни. Зокрема, Розділ II Конституції - "Права, свободи та обов'язки людини і громадянина" - включає кілька норм, що мають значення для волонтерської діяльності, хоч і не згадують її прямо. Стаття 26 - "Громадяни України, а також особи, які перебувають на території України, мають право на свободу об'єднання в громадські організації. Стаття 34 - "Кожен має право на свободу думки і слова". Стаття 38 - "Громадяни України мають право брати участь у здійсненні державної влади". Конституція України підтримує основні принципи громадянських прав і свобод, які безпосередньо можуть стосуватися волонтерської діяльності. Однак сама Конституція не містить спеціальних положень, що б регулювали саме волонтерську діяльність[18].

Закон України "Про соціальні послуги" має важливе значення для волонтерства, оскільки створює правову базу для участі волонтерів у наданні соціальної допомоги. Закон прямо передбачає можливість залучення волонтерів для надання соціальних послуг. Цей закон сприяє розвитку громадських ініціатив, де волонтери можуть активно допомагати. Закон визнає важливість волонтерів як одного з елементів соціальної підтримки, що дозволяє їм працювати поряд з професіоналами в галузі соціальних послуг. Закон також передбачає правові гарантії для волонтерів, що займаються наданням соціальних послуг, зокрема забезпечення їх безпеки, належного супроводу та прозорості їх діяльності в рамках державних і неурядових програм. Закон дозволяє волонтерам працювати в партнерстві з державними органами, місцевими адміністраціями та громадськими організаціями, що розширює їхні можливості та ефективність роботи. Закон "Про соціальні послуги" значно підвищує ефективність волонтерства, створюючи умови для законної і організованої діяльності волонтерів у сфері соціального

забезпечення. Це дозволяє волонтерам активно долучатися до соціальної підтримки вразливих груп населення та брати участь у важливих соціальних ініціативах, забезпечуючи належну допомогу там, де вона найбільше потрібна[19].

Закон України "Про волонтерську діяльність" (прийнятий 19 квітня 2011 року) встановлює правові основи для волонтерства в Україні і забезпечує волонтерів правами та гарантіями.) забезпечив правові підстави для розвитку волонтерського руху в Україні. Він не лише визначає права та обов'язки волонтерів і організацій, але й забезпечує соціальні гарантії для учасників волонтерської діяльності. Зміни до закону, спричинені війною, продемонстрували гнучкість і здатність законодавчої системи України адаптуватися до нових викликів, водночас підкресливши важливість подальшого вдосконалення нормативно-правової бази для підтримки волонтерства в майбутньому. [20].

Третя група - сайти різноманітних волонтерських рухів.

Патронатна служба "Янголи Азову" — це волонтерська організація, яка була створена для підтримки військовослужбовців полку "Азов" та їхніх родин, а також для надання гуманітарної допомоги та підтримки бійців в умовах війни в Україні. Служба працює на базі патріотичних ініціатив, об'єднуючи добровольців, які мають на меті допомогу військовим та їхнім родинам, а також сприяють зміцненню бойового духу захисників. Патронатна служба організує збори для постачання необхідного спорядження, одягу, медикаментів та інших ресурсів для бійців "Азову". Патронатна служба надає допомогу родинам загиблих та поранених бійців, а також сприяють вирішенню соціальних та юридичних питань. Організація також займається психологічною підтримкою бійців, організовуючи заходи для підвищення морального духу та бойової готовності. Для фінансування своєї діяльності "Янголи Азову" організовують благодійні акції, збори коштів та гуманітарні кампанії "Янголи Азову" є яскравим прикладом волонтерської організації, яка активно залучає громадян до підтримки армії та виконує важливу роль у

забезпеченні бійців необхідними ресурсами в умовах бойових дій. Вони також допомагають створювати взаємодію між цивільним населенням та військовими, формуючи важливу соціальну підтримку під час конфлікту [21].

Благодійний фонд Сергія Притули — це українська організація, заснована відомим телеведучим та громадським діячем Сергієм Притулою. Фонд активно працює в різних напрямках благодійної діяльності, зокрема у сфері гуманітарної допомоги, підтримки армії, а також допомоги постраждалим від війни та нужденним. Фонд активно займається збором коштів для закупівлі необхідного спорядження, техніки, медичних засобів та іншої важливої допомоги для військових, зокрема для забезпечення фронту та добровольчих підрозділів. Він також надає допомогу цивільним особам, які постраждали від війни, організовує доставку продуктів, медикаментів, а також житло та інші соціальні послуги для тих, хто опинився у важких умовах. Благодійний фонд активно проводить акції та кампанії зі збору коштів на різні благодійні проекти, зокрема для підтримки постраждалих від війни, дітей-сиріт, а також людей з інвалідністю. Фонд організовує програми психологічної реабілітації для військових та цивільних, які пережили травматичні події. Благодійний фонд Сергія Притули є одним із найбільших прикладів ефективної волонтерської діяльності в Україні, спрямованої на підтримку армії та допомогу мирним жителям під час війни. Він активно залучає громадян до благодійних ініціатив, мобілізуючи ресурси для важливих гуманітарних та військових потреб [22].

Карітас в Україні — це одна з найбільших благодійних організацій в країні, що є частиною міжнародної мережі Caritas Internationalis, яка об'єднує понад 160 національних організацій, що працюють у сфері гуманітарної допомоги та розвитку. Карітас в Україні здійснює свою діяльність через низку регіональних представництв, надаючи допомогу в різних сферах, зокрема в соціальному забезпеченні, освіті, охороні здоров'я та підтримці постраждалих від війни. Підтримка біженців та осіб, які постраждали від збройного конфлікту, є одним з основних напрямків роботи організації. Організація надає

допомогу в таких сферах, як допомога літнім людям, підтримка осіб з інвалідністю, допомога багатодітним сім'ям та інші соціально вразливі категорії громадян. Вона також працює над інтеграцією осіб із соціальною маргіналізацією в суспільство. Карітас організовує програми психологічної реабілітації для постраждалих від наслідків війни, дітей, які пережили травми, а також для осіб, які перебувають у кризових ситуаціях. Карітас також займається освітніми ініціативами, такими як курси для дорослих, програми з підвищення кваліфікації, а також організація освітніх заходів для дітей, зокрема для сиріт та дітей із малозабезпечених сімей. Карітас організовує мобільні медичні бригади, що надають медичну допомогу у важкодоступних або постраждалих від конфлікту регіонах. Карітас в Україні є важливим прикладом ефективною благодійної та волонтерської діяльності, активно залучаючи громадян до участі в благодійних ініціативах. Завдяки великій мережі волонтерів та підтримці міжнародних партнерів, організація забезпечує широкий спектр допомоги для найбільш вразливих верств населення, зокрема в умовах війни. Волонтери Карітасу відіграють ключову роль у забезпеченні гуманітарної допомоги, психологічної підтримки та розвитку місцевих громад [23].

Благодійний фонд «Повернись живим» — це одна з найвідоміших українських благодійних організацій, яка була заснована для підтримки Збройних сил України, зокрема для надання матеріальної та технічної допомоги військовим у зоні бойових дій. Фонд активно працює з початку війни в Україні і зарекомендував себе як важливий партнер для військових, а також як організація, що здатна швидко мобілізувати ресурси для підтримки фронту. Фонд збирає кошти для закупівлі необхідного військового спорядження, техніки, засобів зв'язку та медичних засобів для військових, а також для покращення умов їхнього перебування на передовій. «Повернись живим» активно фінансує закупівлю медичних засобів, допомагає забезпечити поранених військових необхідними ліками, медичним обладнанням та засобами реабілітації. Фонд організовує навчальні курси та тренінги для

військових, сприяючи підвищенню їхньої кваліфікації та бойових навичок, а також підготовці до специфічних умов війни. «Повернись живим» активно займається інформаційними кампаніями, сприяючи підвищенню свідомості громадян щодо потреб ЗСУ та важливості волонтерства. Фонд «Повернись живим» став важливим елементом волонтерського руху в Україні, значно підтримуючи армію та забезпечуючи необхідну допомогу в складних умовах. Завдяки організації швидких зборів коштів та волонтерській активності, фонд допомагає військовим отримувати сучасне обладнання, яке є необхідним для ефективного ведення бойових дій. Крім того, він активно залучає громадян до участі в національних ініціативах, зміцнюючи громадянське суспільство і волонтерський рух в Україні [24].

Не дивлячись на різні погляди в тлумаченні, можна виділити основні універсальні ознаки волонтерства, серед них:

- добровільність – волонтерська діяльність ґрунтується на добровільному бажанні особисто взяти участь у різних соціальних, культурних або політичних ініціативах. Відсутність примусу відрізняє волонтерство від оплаченої роботи або обов'язкових соціальних послуг. Основними ознаками волонтерства є:

- безоплатність – волонтери надають свої послуги без вимоги до матеріальної винагороди. Це відрізняє волонтерство від оплаченої праці, де основною мотивацією є отримання заробітної плати;

- соціальна спрямованість – волонтерство завжди спрямоване на допомогу іншим та вирішення різних соціальних проблем. Це може включати підтримку потребуючих, розвиток громадських ініціатив, охорону довкілля, політичну активність тощо. Волонтерство має соціально-корисний характер і спрямоване на покращення якості життя суспільства в цілому;

- альтруїзм та самовідданість: відображає дух альтруїзму та самовідданості. Волонтери надають свій час, енергію та навички без особистої користі, ставлячи інтереси спільноти вище власних.

Ці ознаки волонтерства є важливими для розуміння сутності та значення цього явища в сучасному суспільстві. Вони демонструють, що воно є важливим інструментом підтримки громадських інтересів та розвитку соціальної відповідальності громадян.

Соціальна роль волонтерства полягає у тому, що воно сприяє розвитку соціальної згуртованості та зміцненню зв'язків між членами суспільства. Волонтери часто працюють в умовах кризових ситуацій, надаючи допомогу тим, хто найбільше її потребує: у разі стихійних лих, пандемій, військових конфліктів або економічних криз. Окрім того, волонтерство сприяє розвитку громадянської свідомості та солідарності, оскільки воно залучає людей до активної участі у вирішенні суспільних проблем.

Серед ключових функцій волонтерства можна виділити наступні:

- Гуманітарна функція: волонтери часто надають допомогу найбільш вразливим верствам населення, зокрема, біженцям, дітям, людям з обмеженими можливостями, ветеранам тощо;
- Соціальна функція: волонтерські рухи об'єднують людей різного віку, статі та професій, сприяючи розвитку міжособистісних відносин та взаємної довіри в суспільстві.
- Культурна функція: волонтери можуть брати участь у культурних ініціативах, спрямованих на збереження історичної спадщини, розвиток освіти та культури.
- Екологічна функція: волонтерство часто залучається до проєктів захисту навколишнього середовища та збереження екосистем.

У XXI столітті волонтерство остаточно перетворилося на політичний феномен. Волонтерська діяльність тепер охоплює не лише надання допомоги, але й боротьбу за соціальні та політичні зміни. Це включає участь волонтерів у таких сферах:

У багатьох країнах волонтери відіграють ключову роль у політичних кампаніях, виборчих процесах та громадських рухах, таких як захист прав людини або екологічна активність.

Волонтерські ініціативи стали однією з основних форм діяльності громадянського суспільства. Вони допомагають відстоювати права громадян, здійснювати контроль за діями влади та сприяти демократії.

Сучасні волонтерські організації часто співпрацюють із державними інституціями та міжнародними організаціями для досягнення спільних цілей, зокрема у сферах освіти, охорони здоров'я та гуманітарної допомоги.

Таким чином, волонтерство перетворилося на важливий механізм громадянської участі, який впливає на політику та соціальну сферу у світі.

У рамках функціонування політичної системи волонтерство виконує низку важливих функцій. Місце та значення цього явища в процесах демократизації та розвитку громадянського суспільства розкривається в таких функціях, як:

1. Побудова соціальних зв'язків – сприяє формуванню соціальних зв'язків та встановленню міжособистісних контактів. Волонтери працюють у команді з різними людьми, що сприяє розвитку співпраці та взаєморозуміння в суспільстві.

2. Залучення громадян до політичних процесів – громадянська участь є важливим аспектом демократії, а волонтери допомагають зробити цей процес більш доступним і відкритим для широких верств населення. Воно сприяє мобілізації громадянського суспільства. Волонтери можуть бути активними учасниками громадських рухів, ініціатив та об'єднань, що спрямовані на досягнення певних політичних цілей чи вирішення соціальних проблем.

3. Моніторинг та спостереження – волонтери можуть виконувати функцію моніторингу за виборчим процесом, спостерігаючи за порядком під час голосування та викриваючи будь-які порушення виборчого законодавства.

4. Освітньо-інформаційна робота: проводять різноманітні освітні заходи та інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення рівня політичної грамотності та свідомості серед населення.

5. Участь у виборчих кампаніях – волонтери допомагають політичним партіям та кандидатам під час виборчих кампаній. Вони можуть займатися розповсюдженням інформації, виборчою агітацією, організацією заходів тощо.

Таким чином, волонтерство виявляється одним з ключових інструментів для підтримки громадських інтересів та забезпечення участі громадян у політичному та соціальному житті. Такі ключові ознаки волонтерства, як добровільність, безоплатність та альтруїзм, віддзеркалюють його громадську та соціальну спрямованість, яка є важливою для підтримки громадських інтересів та забезпечення гармонійного розвитку суспільства.

Дійсно у сфері політичних процесів волонтерство відіграє різноманітні ролі, включаючи участь у виборчих кампаніях, моніторинг виборчих процесів, освітньо-інформаційну роботу та сприяння громадським обговоренням. Ці функції волонтерів в політичній сфері сприяють підвищенню політичної свідомості та активізації громадянської участі у владних процесах. В умовах широкомасштабної війни РФ проти України функції та значення волонтерства значно розширюються та посилюються, волонтери сьогодні не просто активно долучаються до різних соціальних ініціатив, що сприяють покращенню якості життя та забезпечують допомогу тим, хто найбільше потребує, їх діяльність позначається на протидії військовим та гібридним загрозам з боку ворога, надають допомогу цивільним та військовим, сприяють розвитку громадської свідомості, громадянського суспільства та демократії, що великою мірою визначає виживання держави. Розвиток волонтерської діяльності у політичній, соціальній та військовій сфері має великий потенціал для подальшого зміцнення демократії та підтримки соціального прогресу в суспільстві.

РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ РУХУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Міжнародне право відіграє ключову роль у формуванні загальних принципів волонтерської діяльності, які впливають на регулювання цієї сфери в національних законодавствах. Існує низка міжнародних документів, які не лише закріплюють основні принципи волонтерства, а й створюють правову основу для забезпечення участі волонтерів у вирішенні глобальних проблем, зокрема під час гуманітарних криз. Ці документи встановлюють важливі правові та етичні рамки для діяльності волонтерів, захищаючи їхні права та визначаючи обов'язки.

Декларація ООН про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співпраці між державами відповідно до Статуту ООН, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 24 жовтня 1970 року, є одним із основоположних документів міжнародного права, який закріплює принципи мирного співіснування, рівності суверенітету та прав людини. Хоча цей документ безпосередньо не стосується волонтерської діяльності, він відіграє важливу роль у формуванні принципів міжнародного співробітництва, на яких ґрунтується сучасний волонтерський рух.

Декларація закріплює такі основні принципи міжнародного права:

- невторчання у внутрішні справи інших держав: усі держави повинні утримуватися від вторчання в суверенні справи інших держав, зокрема збройної агресії чи примусу;
- рівність держав: усі держави є рівними перед міжнародним правом, незалежно від їхнього економічного, політичного чи військового становища;

- повага прав людини: Декларація наголошує на важливості дотримання та поваги до основних прав людини, включаючи права на свободу слова, асоціації та мирні зібрання;

- вплив на розвиток волонтерського руху декларація заклала основи для глобального волонтерського руху, створюючи міжнародний правовий контекст, у якому всі держави та міжнародні організації зобов'язані поважати права людини і підтримувати співпрацю в гуманітарних питаннях. Волонтерські ініціативи, які здійснюються в межах миротворчих місій або гуманітарних проектів, спираються на ці принципи міжнародного права, щоб забезпечити легітимність діяльності. Волонтерські організації можуть діяти на міжнародній арені, спираючись на принцип невторчання та рівності держав. Це дозволяє волонтерам працювати у різних країнах без порушення суверенітету цих держав, оскільки їхня діяльність спрямована на надання гуманітарної допомоги, а не на політичний вплив;

- міжнародну співпрацю: принципи, закладені в Декларації, сприяють розвитку міжнародної співпраці, що є фундаментом для глобальних волонтерських організацій, таких як Міжнародний Червоний Хрест, ООН або інші міжнародні структури. Співпраця між державами на основі цих принципів дозволяє реалізовувати масштабні волонтерські програми, спрямовані на вирішення глобальних гуманітарних проблем, таких як бідність, природні катастрофи та війни;

- захист прав волонтерів: хоча Декларація прямо не регулює питання захисту волонтерів, вона створює правовий фундамент для захисту прав людини, що дозволяє волонтерам вимагати дотримання їхніх прав під час виконання гуманітарних місій. Повага до прав людини є важливим елементом у контексті волонтерської діяльності, особливо в кризових ситуаціях.

Одним із ключових аспектів Декларації є акцент на співпраці між державами для вирішення гуманітарних питань. Це безпосередньо впливає на формування міжнародних волонтерських місій, які надають допомогу під час

конфліктів, природних катастроф або інших надзвичайних ситуацій. Волонтерські організації, зокрема ООН, часто виконують свої місії на основі принципів, встановлених у цьому документі.

Декларація ООН про принципи міжнародного права (1970 рік) стала основою для розвитку міжнародного волонтерського руху, закріпивши принципи мирного співіснування, співпраці та поваги до прав людини. Вона створює правову рамку для міжнародної волонтерської діяльності та сприяє розширенню глобальних волонтерських ініціатив, які допомагають державам вирішувати складні гуманітарні питання на міжнародному рівні.

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/56/38, ухвалена 5 грудня 2001 року, є ключовим міжнародним документом, який підкреслює важливість волонтерства для розвитку суспільств і сприяє мобілізації ресурсів для розширення волонтерського руху на глобальному рівні. Ця резолюція була прийнята в рамках Міжнародного року волонтерів, проголошеного ООН у 2001 році, з метою визнання і підвищення значущості волонтерської діяльності у вирішенні глобальних викликів, таких як бідність, конфлікти, екологічні проблеми та підтримка прав людини

Основних положеннях зазначено визнання ролі волонтерів, заклик до держав, міжнародної співпраці.

Резолюція офіційно визнає значний внесок волонтерів у соціально-економічний розвиток, гуманітарні місії, захист навколишнього середовища та посилення демократичних процесів [12].

Резолюція закликає держави-члени ООН та міжнародні організації розробляти та підтримувати законодавчі рамки, які б сприяли розвитку волонтерської діяльності та залученню більшої кількості людей до добровільної допомоги. Це стосується не лише внутрішніх волонтерських ініціатив, але й міжнародних гуманітарних місій.

Особливий акцент в резолюції зроблено на необхідності співпраці між державами та міжнародними організаціями для підтримки волонтерів, які надають гуманітарну допомогу в кризових ситуаціях.

Одним із ключових моментів резолюції є підкреслення того, що волонтерська діяльність відіграє важливу роль у досягненні Цілей сталого розвитку (Sustainable Development Goals, SDGs), які були проголошені ООН як глобальні завдання на 21 століття:

- боротьба з бідністю: волонтерська діяльність допомагає зменшити рівень бідності через соціальні програми підтримки малозабезпечених верств населення;

- охорона здоров'я: волонтери активно залучені до медичних місій, зокрема у сфері боротьби з пандеміями, охорони материнства та дитинства, а також у наданні медичної допомоги в зонах конфліктів;

- екологічна стійкість: волонтерські програми спрямовані на захист навколишнього середовища, боротьбу з наслідками зміни клімату, відновлення екосистем, що підпадає під низку екологічних Цілей сталого розвитку;

- внесок волонтерів у миротворчі процеси, зокрема в зонах конфліктів та післяконфліктних ситуаціях. Волонтери допомагають у відновленні громадських інститутів, сприяють реабілітації постраждалих від конфліктів, допомагають біженцям та внутрішньо переміщеним особам.

Резолюція також заохочує держави-члени ООН переглядати своє національне законодавство, щоб створити сприятливі умови для волонтерської діяльності. Уряди держав, під впливом цієї резолюції, повинні розробляти та вдосконалювати законодавчі акти, які б чітко регулювали права та обов'язки волонтерів, а також захищали їх від можливих загроз або порушень прав під час виконання добровільної роботи.

Одним із результатів впровадження резолюції стало збільшення державної та міжнародної підтримки волонтерських ініціатив через виділення фінансування, ресурсів та матеріальної допомоги волонтерським організаціям.

Резолюція закликає до розширення підтримки волонтерських організацій як на національному, так і на міжнародному рівнях. Це включає створення державних програм підтримки волонтерства, фінансової допомоги

волонтерським організаціям і забезпеченням безпеки волонтерів. У документах наголошується на необхідності правового захисту волонтерів, які працюють у небезпечних умовах. Уряди повинні забезпечувати страхування волонтерів, їхню правову допомогу у випадку непередбачених обставин і надання належних умов для виконання їхньої роботи.

Резолюція закликає держави розвивати інфраструктуру, яка сприятиме волонтерському руху - це можуть бути центри волонтерства, навчальні програми, які готують волонтерів до роботи у специфічних умовах.

Конвенція про статус біженців (1951 рік) та Додатковий протокол (1967 рік) є ключовими міжнародними документами, що регулюють питання захисту прав біженців, їхній правовий статус і обов'язки країн - учасників щодо їх прийому та забезпечення належних умов. Ці документи відіграють важливу роль у міжнародній гуманітарній діяльності, зокрема у сфері волонтерства, оскільки значна частина волонтерських програм спрямована на підтримку біженців та осіб, вимушених залишити свої домівки внаслідок конфліктів, переслідувань або інших загроз. Конвенція про статус біженців була прийнята після Другої світової війни, коли Європа зіткнулася з масовими потоками людей, які були змушені залишити свої домівки через війну та переслідування. До середини 20 століття не існувало єдиного міжнародного правового документу, який би системно регулював статус біженців. Конвенція 1951 року стала першим міжнародним документом, що визначив правовий статус біженців і закріпив їх права на міжнародному рівні

Додатковий протокол 1967 року розширив положення Конвенції, оскільки спочатку вона стосувалася лише європейських біженців після Другої світової війни. Протокол розширив юрисдикцію Конвенції на глобальний рівень, охоплюючи біженців з будь-якої країни та будь-якого регіону. Основні положення Конвенції та Протоколу: Конвенція 1951 року надає чітке визначення біженця як особи, яка «через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою раси, релігії, національності, приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань

знаходиться поза межами країни своєї національної належності і не може або не бажає скористатися захистом цієї країни». Це визначення стало фундаментом для міжнародного права про біженців і лягло в основу національних законодавств багатьох країн. Конвенція закріплює основні права біженців, серед яких право на притулок, захист від депортації, доступ до правосуддя, освіти, роботи та медичних послуг. Біженці мають право на соціальну підтримку та повинні отримувати умови, не гірші за ті, що надаються іншим іноземним громадянам. Важливим аспектом є заборона примусової депортації біженців до країн, де їхнє життя або свобода може бути під загрозою[14].

Держави-учасниці зобов'язані надавати біженцям притулок і гарантувати захист їхніх прав. Конвенція вимагає, щоб країни створювали умови для інтеграції біженців у місцеві громади, надаючи їм можливість працювати, навчатися та користуватися медичними послугами. Важливий аспект зобов'язань держав - це заборона на *refoulement* (примусове повернення біженців у країну, де вони можуть зазнати переслідувань).

Додатковий протокол 1967 року скасував часові обмеження, закладені в Конвенції 1951 року, які обмежували її застосування до подій, що сталися до 1 січня 1951 року. Це дозволило застосовувати положення Конвенції до всіх біженців незалежно від часу або географії їхнього переміщення. Протокол також розширив права біженців, надаючи їм доступ до більшої кількості соціальних та економічних прав у приймаючих країнах.

Волонтерство відіграє ключову роль у підтримці біженців, оскільки багато міжнародних і національних волонтерських організацій спрямовують свої ресурси на допомогу людям, що втратили свої домівки через війни, переслідування чи стихійні лиха.

Основні сфери, в яких залучені волонтери це гуманітарна допомога. Волонтери забезпечують біженців харчами, одягом, медикаментами та іншими необхідними ресурсами. Багато програм гуманітарної допомоги керуються саме волонтерськими організаціями або координуються зусиллями

міжнародних структур, таких як Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН).

Волонтери організують освітні програми для дітей та дорослих, щоб сприяти інтеграції біженців у місцеві громади, допомагають їм адаптуватися до нових умов життя. Навчальні програми можуть включати вивчення мов, отримання нових професійних навичок, а також психологічну допомогу для подолання травматичних переживань.

Велика кількість волонтерів залучена до надання психологічної допомоги біженцям, які часто переживають серйозні психологічні травми через війну, переслідування або втрату близьких. Психологи-волонтери допомагають біженцям подолати емоційні наслідки та адаптуватися до нових реалій.

Волонтери, зокрема юристи та правозахисники, надають юридичну допомогу біженцям щодо отримання офіційного статусу, надають консультації щодо правових процедур у приймаючих країнах, допомагають оформити документи та захистити їхні права у судових процесах.

Конвенція 1951 року та Додатковий протокол 1967 року лягли в основу роботи таких міжнародних організацій, як УВКБ ООН (UNHCR), Міжнародний Червоний Хрест та інші. Ці організації активно залучають волонтерів до виконання своїх гуманітарних місій, надаючи допомогу біженцям і захищаючи їхні права.

УВКБ ООН активно підтримує волонтерів, які працюють на місцях, допомагаючи біженцям з оформленням документів, забезпеченням житла, медичної допомоги та соціальної інтеграції. Волонтери також допомагають проводити оцінку ситуації в країнах, які приймають біженців, щоб покращити умови їхнього перебування.

Волонтери Червоного Хреста забезпечують біженців гуманітарною допомогою, надають медичні послуги та забезпечують юридичний супровід у випадках, коли біженці потребують правової допомоги.

Конвенція про статус біженців 1951 року та Додатковий протокол 1967 року створили міжнародно визнану правову базу для захисту біженців та регулювання їхнього статусу. Ці документи не лише забезпечили права біженців, але й стимулювали розвиток волонтерського руху, спрямованого на допомогу людям, які були вимушені залишити свої домівки через війни та переслідування. Волонтери відіграють вирішальну роль у наданні допомоги біженцям, забезпечуючи їх основними потребами та підтримуючи інтеграцію в нові громади.

Міжнародна федерація товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, IFRC) є однією з найбільших гуманітарних організацій у світі, яка об'єднує 192 національні товариства. Заснована у 1919 році, вона працює на глобальному рівні для надання допомоги у випадках природних і техногенних катастроф, соціальних криз та конфліктів, а також підтримки вразливих верств населення. Організація грає важливу роль у координації волонтерської діяльності та забезпеченні гуманітарної допомоги на міжнародному рівні.

Місія та основні завдання IFRC - запобігання людським стражданням, захист життя, здоров'я та гідності людей, особливо в умовах надзвичайних ситуацій, конфліктів та природних катастроф.

Міжнародна федерація спрямовує свою діяльність на гуманітарну допомогу під час катастроф. Федерація працює у сферах, пов'язаних із реагуванням на природні катастрофи (землетруси, повені, урагани), техногенні аварії, епідемії та інші кризи.

IFRC координує зусилля національних товариств для швидкого реагування та надання допомоги потерпілим. IFRC також фокусується на зміцненні спроможності місцевих громад для реагування на кризи, допомагаючи розвивати локальні системи охорони здоров'я, покращувати умови життя та навчати людей правилам безпеки.

Організація реалізує програми для покращення охорони здоров'я, боротьби з інфекційними хворобами, надання медичної допомоги та

підтримки вразливих груп, таких як літні люди, діти та люди з обмеженими можливостями.

Червоний Хрест і Червоний Півмісяць активно залучені до надання допомоги біженцям, забезпечуючи їх харчуванням, водою, медичною допомогою та тимчасовим житлом. Діяльність Міжнародної федерації Червоного Хреста і Червоного Півмісяця ґрунтується на міжнародному гуманітарному праві, зокрема на Женевських конвенціях, а також на Семи основоположних принципах Червоного Хреста.

Метою організації є запобігання та полегшення людських страждань, незалежно від національності, раси, релігійних переконань, класу чи політичних поглядів. Організація не робить відмінностей за ознаками національності, раси, релігії або політичних переконань і надає допомогу тим, хто найбільше її потребує. Червоний Хрест і Червоний Півмісяць не беруть участі в політичних, релігійних або ідеологічних суперечках. Кожне національне товариство є незалежним і діє у відповідності до законодавства своєї країни, але водночас дотримується принципів міжнародного руху. Діяльність організації базується на добровільній основі, а не на прагненні до прибутку. У кожній країні може бути тільки одне національне товариство Червоного Хреста або Червоного Півмісяця. Всі національні товариства рівні між собою і мають спільні права та обов'язки у наданні допомоги один одному.

Волонтерська діяльність у рамках IFRC є основою діяльністю, оскільки організація залежить від мережі волонтерів, які працюють на місцях у критичних умовах. Волонтери Червоного Хреста та Червоного Півмісяця діють у різних сферах[25].

Волонтери працюють у місцях природних і техногенних катастроф, забезпечуючи потерпілих першою медичною допомогою та надаючи невідкладні медичні послуги, проводячи евакуацію та рятувальні операції. Під час стихійних лих або конфліктів волонтери часто перші прибувають на місце події для евакуації постраждалих, надання їм медичної та психологічної допомоги.

Волонтери навчають громади надавати першу допомогу, діяти у випадку надзвичайних ситуацій, організовують навчальні курси з гігієни, безпеки та захисту здоров'я.

Психологи-волонтери допомагають людям, що пережили травматичні події, включно з тими, хто постраждав від війни або стихійних лих.

Волонтери також надають соціальну допомогу, особливо вразливим категоріям населення, таким як діти-сироти, літні люди та особи з обмеженими можливостями.

IFRC координує міжнародні зусилля у випадках глобальних криз і катастроф. Під час спалахів пандемій (наприклад, COVID-19) волонтери Червоного Хреста та Червоного Півмісяця надавали медичну допомогу, розповсюджували інформаційні матеріали, підтримували карантинні заходи та забезпечували доставку медикаментів. Під час землетрусів, повеней або ураганів IFRC швидко мобілізує волонтерів для надання допомоги постраждалим, включаючи забезпечення продуктами харчування, водою, тимчасовим житлом та медичною допомогою. Організація надає нейтральну та неупереджену допомогу у зонах конфліктів, забезпечуючи захист цивільного населення, евакуацію постраждалих та підтримку біженців.

Міжнародна федерація Червоного Хреста і Червоного Півмісяця тісно співпрацює з іншими міжнародними організаціями, зокрема з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), для забезпечення прав і захисту біженців. Волонтери Червоного Хреста та Червоного Півмісяця беруть активну участь у: Забезпеченні гуманітарною допомогою. Біженці отримують доступ до їжі, води, одягу, медикаментів і тимчасового житла.

Волонтери надають консультації щодо оформлення статусу біженця, допомагають у правових процедурах і забезпечують доступ до правосуддя.

Програми соціальної адаптації включають навчання мовам, професійним навичкам, інтеграцію біженців у місцеві громади та надання психологічної допомоги.

Міжнародна федерація Червоного Хреста і Червоного Півмісяця стала одним із головних стимулів для розвитку глобального волонтерського руху. Вона активно підтримує залучення добровольців до різних програм, надаючи їм необхідні навички, ресурси та підтримку для ефективного виконання гуманітарних завдань. Завдяки своїй універсальній місії та глобальній мережі, Червоний Хрест і Червоний Півмісяць об'єднують мільйони людей у всьому світі в єдиному прагненні допомагати тим, хто найбільше потребує підтримки. Міжнародна федерація товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, спираючись на свої основоположні принципи та міжнародне гуманітарне право, є ключовою організацією, що координує волонтерські зусилля для надання допомоги у кризових ситуаціях. Завдяки своїй діяльності Федерація сприяє захисту прав людини, зокрема біженців та внутрішньо переміщених осіб, і забезпечує підтримку для тих, хто опинився у найважчих життєвих умовах. Волонтерська діяльність Червоного Хреста і Червоного Півмісяця є невід'ємною складовою міжнародних гуманітарних операцій і має великий вплив на розвиток глобального волонтерського руху.

Програма "Волонтери ООН" (United Nations Volunteers, UNV) - це ініціатива, створена в 1970 році, з метою залучення кваліфікованих добровольців до надання допомоги у вирішенні глобальних проблем, зміцненні миру, сталого розвитку, соціальної згуртованості та гуманітарної допомоги. Програма діє в рамках системи Організації Об'єднаних Націй та об'єднує тисячі волонтерів з усього світу для роботи в різних країнах і регіонах, зокрема в умовах конфліктів та криз.

Мета програми UNV: зміцнення миру та безпеки. Волонтери ООН сприяють стабілізації ситуацій у зонах конфліктів, працюють над створенням умов для відновлення після війни або криз, допомагають побудувати мир і сприяють дотриманню прав людини.

UNV сприяє досягненню Цілей сталого розвитку (ЦСР), зокрема зосереджується на боротьбі з бідністю, охороні здоров'я, освіті, гендерній рівності, збереженні навколишнього середовища тощо. Волонтери ООН

беруть участь у реагуванні на природні катастрофи, епідемії, гуманітарні кризи, надаючи підтримку тим, хто постраждав від цих подій.

Основні напрямки діяльності волонтерів UNV: розвиток громад і соціальна згуртованість.

Волонтери допомагають громадам стати стійкішими до викликів шляхом розробки освітніх, соціальних та економічних програм, які покращують доступ до базових ресурсів та послуг, таких як вода, харчування, медичне обслуговування та освіта. В рамках пандемії COVID-19 та інших криз, волонтери UNV надають підтримку урядам та місцевим громадам через інформаційні кампанії, надання медичної допомоги та організацію вакцинації.

Під час природних або техногенних катастроф волонтери ООН забезпечують координацію допомоги на місцях, беруть участь у рятувальних операціях, доставляють гуманітарну допомогу та надають психологічну підтримку потерпілим. Волонтери UNV допомагають у зонах конфліктів, сприяючи примиренню між сторонами, проведенню виборів, налагодженню діалогу, підтримці відбудови державних інституцій та захисту прав людини. Волонтери працюють у сферах підвищення рівня грамотності, розвитку навичок молоді та дорослих, включно з професійною освітою, що сприяє покращенню соціально-економічних умов життя в громадах. Програма також підтримує заходи щодо екологічної стійкості, спрямовані на боротьбу зі змінами клімату, збереження природних ресурсів та охорону навколишнього середовища[26].

Розглянемо ключові українські нормативні акти, які регулюють волонтерську діяльність, їхній вплив на формування правового поля для волонтерів і відповідні обмеження та вимоги.

Волонтерська діяльність в Україні має потужну нормативно-правову основу, яка забезпечує правове регулювання участі громадян у добровільній діяльності, визначає права та обов'язки волонтерів, а також сприяє розвитку волонтерства як важливого елементу громадянського суспільства.

Законодавство охоплює як загальні принципи, так і специфічні аспекти волонтерської діяльності, зокрема під час війни та кризових ситуацій.

Конституція України прийнята 28 червня 1996 року, є основним законом держави, який встановлює принципи та основи правової системи України. У ній закріплено права і свободи громадян, що є фундаментом для будь-якої діяльності, включаючи волонтерську. Хоча Конституція безпосередньо не регулює волонтерську діяльність, вона створює загальну правову основу, яка дозволяє громадянам об'єднуватися і діяти на добровільних засадах для надання допомоги іншим. Розглянемо, які саме конституційні положення мають значення для регулювання волонтерської діяльності.

Стаття 36 Конституції України гарантує громадянам право на свободу об'єднання у політичні партії, громадські організації, професійні спілки та інші об'єднання для здійснення та захисту своїх прав і свобод.[18] Це право є фундаментальним для волонтерської діяльності, адже саме на його основі громадяни можуть створювати волонтерські організації або приєднуватися до них для виконання соціальних, гуманітарних чи інших завдань.

Ця стаття визначає такі важливі положення, що громадяни мають право на створення об'єднань для захисту своїх інтересів та здійснення громадської діяльності. Організації повинні діяти відповідно до Конституції та законів України. Обмеження щодо створення та діяльності об'єднань можливі лише у випадках, передбачених законом, зокрема для забезпечення державної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я тощо. Таким чином, волонтерські організації, що займаються різними видами допомоги - від гуманітарної до екологічної - мають конституційні права на існування і вільну діяльність.

Стаття 38 Конституції надає громадянам право брати участь в управлінні державними справами, а також брати участь у всеукраїнських і місцевих референдумах та вільно обирати представників до органів влади[18]. Хоча волонтерська діяльність напряду не є формою політичної участі, вона є

однією з форм активної громадської діяльності, через яку громадяни можуть впливати на суспільні процеси та брати участь у вирішенні соціальних проблем. Волонтерство, зокрема в часи криз або конфліктів, може мати вагоме значення для забезпечення соціальної стабільності та підтримки державних інституцій.

Ця стаття важлива для волонтерів тим, що: вона гарантує право впливати на суспільні та державні процеси, допомагаючи побудові громадянського суспільства. Волонтерська діяльність, особливо під час війни чи інших криз, може розглядатися як важливий внесок громадян в управління державними справами та вирішення суспільних проблем.

Стаття 34 гарантує громадянам України право на свободу думки і слова, що включає право вільно висловлювати свої погляди і переконання [18]. Це право також охоплює можливість збирати, зберігати і поширювати інформацію різними засобами. Для волонтерів це право є ключовим, оскільки багато волонтерських ініціатив спрямовані на інформаційну підтримку, висвітлення гуманітарних проблем та привернення уваги до потреб у допомозі. Волонтерські організації часто використовують право на свободу слова для проведення інформаційних кампаній, розповсюдження інформації про свої проєкти, проблеми, з якими вони стикаються, та успіхи у вирішенні суспільних питань, закликів до участі та мобілізації суспільної підтримки. Ця стаття також забезпечує волонтерам можливість публічно говорити про потреби громад або груп населення, яким вони допомагають, а також критикувати недостатні дії уряду у вирішенні таких проблем.

Стаття 46 Конституції гарантує громадянам України право на соціальний захист, що включає право на отримання допомоги у випадку безробіття, хвороби, інвалідності та інших життєвих обставин [18]. Волонтерська діяльність тісно пов'язана з реалізацією цього права, оскільки волонтери часто допомагають забезпечити соціальний захист найуразливішим категоріям населення. Це включає надання матеріальної, медичної та психологічної допомоги нужденним. Волонтерські організації активно

сприяють реалізації права на соціальну допомогу та підтримку, організації програм для соціально незахищених груп населення, залученню додаткових ресурсів для надання соціальних послуг у кризових ситуаціях.

Згідно зі статтею 49, кожен громадянин України має право на охорону здоров'я та медичну допомогу [18]. Волонтери, особливо під час надзвичайних ситуацій, військових конфліктів або гуманітарних криз, часто беруть на себе значну частину функцій з надання медичних послуг, збору та розподілу медикаментів, організації польових шпиталів, транспортування поранених тощо. В умовах війни чи інших кризових ситуацій волонтерська допомога в медичній сфері стає надзвичайно важливою для збереження життя та здоров'я постраждалих.

Конституція України створює основоположну правову базу для волонтерської діяльності, забезпечуючи громадянам широкий спектр прав і свобод, необхідних для вільної участі у суспільному житті. Волонтерські ініціативи, будучи частиною громадянського суспільства, активно реалізують ці конституційні права, сприяючи соціальному захисту, гуманітарній підтримці та розвитку країни.

Закон України "Про волонтерську діяльність" був прийнятий 19 квітня 2011 року і став важливою віхою в розвитку законодавчого регулювання волонтерства в Україні. Цей закон визначає основні правові, організаційні та соціальні засади волонтерської діяльності, встановлює правила для волонтерів та організацій, що їх залучають, і регулює взаємини між ними [20]. Його положення спрямовані на розвиток та підтримку волонтерського руху в Україні як одного з ключових елементів громадянського суспільства. Закон детально розписує правові аспекти волонтерської діяльності, починаючи від визначення самого поняття волонтерства і закінчуючи регулюванням прав та обов'язків волонтерів і організацій, що їх залучають. Визначення волонтерської діяльності: Волонтерська діяльність у законі визначається як добровільна, неприбуткова, соціально спрямована діяльність, яка здійснюється шляхом надання безоплатної допомоги фізичним та юридичним

особам. Це може бути допомога у сферах охорони здоров'я, соціального захисту, екології, прав людини, а також під час надзвичайних ситуацій. Закон визначає дві основні групи суб'єктів волонтерської діяльності: волонтери - фізичні особи, які добровільно, безоплатно та на свій розсуд надають допомогу та організації, що залучають волонтерів - це можуть бути благодійні, громадські організації, державні та комунальні установи, інші юридичні особи, які використовують працю волонтерів.

Закон гарантує волонтерам певні права, зокрема: право отримувати інформацію про умови здійснення волонтерської діяльності, право на належні умови для виконання своєї роботи, включаючи забезпечення безпеки, зокрема в небезпечних зонах або під час кризових ситуацій, право на компенсацію витрат, пов'язаних із виконанням волонтерської діяльності, таких як витрати на транспорт, харчування, проживання.

У той же час, волонтери зобов'язані виконувати свої обов'язки відповідально та сумлінно, дотримуватися законодавства України та етичних норм у процесі волонтерської діяльності, не порушувати прав інших людей під час надання допомоги.

Організації, що використовують працю волонтерів, повинні забезпечити належні умови для виконання волонтерської діяльності, включаючи безпеку, технічне забезпечення та засоби захисту (особливо в зоні небезпеки), надавати волонтерам повну інформацію про характер, ризики та умови діяльності, а також навчання та підготовку для виконання завдань, відшкодовувати витрати волонтерів у випадках, передбачених законом або угодою з волонтером.

Закон чітко визначає, що волонтерську діяльність не можна використовувати для отримання прибутку, тобто волонтерство не повинно бути формою комерційної діяльності, використовувати працю волонтерів як заміну трудових відносин із оплатою, що забороняє експлуатацію праці під виглядом волонтерської допомоги, залучати волонтерів до робіт, які можуть становити загрозу для їхнього життя чи здоров'я, без належного забезпечення

засобами безпеки. Закон також передбачає певні гарантії та страхування волонтерів, особливо тих, хто працює в небезпечних умовах. Зокрема: волонтери, які беруть участь у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, мають бути застраховані на випадок травм, хвороб або смерті, пов'язаних із їхньою діяльністю. Організації, які залучають волонтерів, зобов'язані забезпечувати страхування волонтерів у таких випадках, а також відповідати за їхню безпеку. Ці положення особливо важливі для волонтерів, що працюють у зонах бойових дій, надають медичну допомогу чи ліквідують наслідки катастроф.

З початком російської агресії у 2014 році та повномасштабного вторгнення у 2022 році, закон "Про волонтерську діяльність" зазнав кількох важливих змін, спрямованих на спрощення процедури залучення волонтерів та підвищення ефективності їхньої діяльності в умовах війни. Основні зміни стосуються процедури спрощення реєстрації волонтерів та волонтерських організацій: Це дозволило швидше реагувати на гуманітарні кризи та допомагати військовим і постраждалим від війни цивільним. Звільнення волонтерської допомоги від оподаткування: Законодавчі зміни дозволили звільнити матеріальну допомогу, надану волонтерами або волонтерськими організаціями, від оподаткування, що полегшило процес її розподілу. Посилення соціального захисту волонтерів: Волонтерам, які працюють у зонах бойових дій або надають допомогу військовим, було надано додаткові гарантії соціального захисту.

В умовах війни волонтерська діяльність в Україні стала одним із ключових елементів підтримки армії та цивільного населення. Завдяки змінам у законодавстві, волонтери отримали додаткові можливості для координації та реалізації своєї діяльності. Закон "Про волонтерську діяльність" став важливим інструментом для забезпечення правового регулювання цього процесу.

Закон України "Про волонтерську діяльність" (2011 рік) забезпечив правові підстави для розвитку волонтерського руху в Україні. Його

ключовими положеннями являються визначення терміну волонтерська діяльність, основні принципи діяльності, права волонтерів. Волонтерська діяльність - це добровільна, безоплатна діяльність, спрямована на досягнення суспільно корисних результатів. Основні принципи - добровільність, безкорисливість, рівність, незалежність від політичних та релігійних поглядів. Волонтери мають право на безпечні умови праці, доступ до необхідної інформації та отримання підтверджень про свою діяльність. Закон сприяє підтримці волонтерської діяльності на державному та місцевому рівнях. Закон України "Про волонтерську діяльність" створює основу для активного і організованого волонтерства, забезпечуючи волонтерів правами, підтримкою та можливістю брати участь у значущих соціальних ініціативах. Це важливий крок для розвитку громадянського суспільства, залучення громадян до вирішення соціальних, гуманітарних і екологічних проблем, а також підвищення ефективності соціальних програм в Україні [20].

Закон України "Про соціальні послуги", прийнятий 19 червня 2003 року, є важливим документом, який регулює систему соціальних послуг в Україні, зокрема в частині, що стосується надання таких послуг волонтерами та організаціями, які залучають волонтерів. Цей закон є фундаментальним для функціонування системи соціального захисту населення, адже він регламентує порядок надання допомоги вразливим верствам населення та визначає права і обов'язки надавачів соціальних послуг, серед яких значну роль відіграють волонтерські організації [19]. Зміни до цього закону були внесені з огляду на соціально-економічні зміни та виклики, зокрема в умовах війни, коли потреба в соціальних послугах і підтримці значно зросла, а волонтери стали важливою ланкою в системі надання допомоги.

Закон визначає правові засади надання соціальних послуг фізичними та юридичними особами (серед яких і волонтери) та встановлює механізм забезпечення соціальних прав осіб, які потребують допомоги. Він окреслює сферу діяльності волонтерських організацій у наданні соціальних послуг і встановлює вимоги до якості таких послуг.

Соціальні послуги за цим законом визначаються як діяльність, спрямована на допомогу особам або сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги. Волонтери можуть надавати такі послуги через соціальні програми, громадські або благодійні організації, державні та комунальні установи.

Волонтерські організації надають послуги у різноманітних сферах: соціально-побутова допомога (допомога у виконанні домашніх справ, забезпечення життєдіяльності осіб похилого віку або з інвалідністю), психосоціальна підтримка (психологічна допомога, консультування), соціально-медична допомога (допомога у догляді за хворими, інвалідами, надання медичних послуг), адаптаційна допомога (допомога у соціалізації осіб, що повертаються з війни, реабілітація).

Закон класифікує соціальні послуги за кількома категоріями:

- послуги з підтримки та догляду - спрямовані на забезпечення базових потреб уразливих груп населення, таких як догляд за людьми похилого віку або інвалідами, допомога в побуті, доставка продуктів та медикаментів;
- консультативні послуги - надання інформаційної, психологічної та юридичної допомоги;
- соціально-реабілітаційні послуги - заходи, спрямовані на відновлення соціальних навичок та адаптацію до нового середовища, зокрема для осіб, які постраждали від війни або інших криз.

Важливо, що волонтерські організації повинні відповідати певним вимогам. Організації повинні мати відповідні кваліфіковані кадри або забезпечувати підготовку своїх волонтерів, дотримуватися стандартів якості надання послуг, встановлених державою, забезпечувати належні умови праці для волонтерів та інші аспекти, передбачені законом.

Закон чітко окреслює права отримувачів соціальних послуг. Вони мають право на: отримання якісних соціальних послуг відповідно до їхніх

потреб, вільний вибір надавача послуг, безоплатне отримання певних видів послуг (зокрема, у випадках, передбачених законом або соціальними програмами), захист від приниження гідності або порушення їхніх прав під час надання допомоги.

Особливе значення надається забезпеченню прозорості та звітності при використанні коштів на соціальні послуги, що є важливим для підтримки довіри громадськості до волонтерських організацій. З початком війни та збільшенням кількості осіб, які потребують соціальної допомоги (внутрішньо переміщені особи, постраждалі від бойових дій, ветерани), закон "Про соціальні послуги" зазнав низки змін. Основні зміни закону торкнулися розширення переліку соціальних послуг, тобто були додані нові послуги, пов'язані з кризовою допомогою, соціальною адаптацією військовослужбовців та осіб, які постраждали від бойових дій.

Зміцнення ролі волонтерів у наданні послуг дозволило волонтерам активніше залучатися до процесу надання соціальних послуг у співпраці з державними структурами. Спрощення реєстрації волонтерських організацій, а саме законодавство було адаптоване для спрощення бюрократичних процедур, що дозволило оперативніше реагувати на потреби населення.

Закон України "Про соціальні послуги" створив правову базу для розвитку системи соціальної підтримки населення, зокрема шляхом залучення волонтерських організацій. Він регламентує основні аспекти надання соціальних послуг, включаючи права та обов'язки надавачів і отримувачів допомоги, питання фінансування та організації діяльності. Волонтерські організації відіграють важливу роль у виконанні цього закону, особливо в умовах кризи, коли державна система соціального захисту потребує додаткової підтримки [19].

Закон України "Про благодійну діяльність та благодійні організації", прийнятий 5 липня 2012 року, є ключовим нормативно-правовим актом, який регулює діяльність благодійних організацій, зокрема тих, які залучають волонтерів. Він визначає основні принципи, форми, права і обов'язки суб'єктів

благодійної діяльності та окреслює правові рамки функціонування благодійних організацій в Україні [18]. Цей закон став важливим кроком у формуванні нормативної бази, що підтримує розвиток волонтерського руху та благодійної діяльності в країні. Закон спрямований на створення сприятливих умов для розвитку благодійної діяльності та підтримки волонтерського руху в Україні. Він детально регламентує діяльність благодійних організацій, права та обов'язки благодійників і реципієнтів, а також встановлює механізми взаємодії між державою, громадськими структурами та міжнародними організаціями у сфері благодійності. Визначення благодійної діяльності: Благодійна діяльність визначається як добровільна, безкорислива діяльність фізичних або юридичних осіб, спрямована на надання матеріальної, фінансової, організаційної або іншої допомоги вразливим категоріям населення. Закон підкреслює, що благодійна діяльність є неприбутковою, а її метою є покращення умов життя або задоволення суспільно значущих потреб.

Закон виділяє кілька форм благодійної діяльності, серед яких:

- безпосередня допомога - надання матеріальної підтримки (гроші, одяг, їжа), зокрема через волонтерів;
- організаційна допомога - сприяння у проведенні соціальних, культурних, освітніх чи медичних заходів;
- міжнародна благодійна допомога - участь у міжнародних програмах, спрямованих на розвиток співробітництва у сфері благодійності.

Ці форми діяльності можуть здійснюватися через організовані волонтерські рухи, а благодійні організації часто відіграють роль посередників між волонтерами та тими, хто потребує допомоги.

Закон чітко визначає порядок створення та функціонування благодійних організацій, зокрема ті, які залучають волонтерів. Благодійні організації можуть діяти у вигляді благодійних фондів, товариств або установ. Закон встановлює процедуру реєстрації таких організацій, вимоги до їхнього статуту, управління та звітності. Важливою особливістю закону є положення

про те, що благодійні організації мають право залучати волонтерів до виконання своїх цілей і задач. Це сприяє активному залученню громадськості до вирішення суспільно значущих проблем, таких як допомога малозабезпеченим, внутрішньо переміщеним особам, постраждалим від військових конфліктів тощо.

Закон визначає права благодійників, тобто осіб або організацій, які надають допомогу. Вони мають право самостійно визначати форму та напрямок благодійної допомоги, контролювати використання наданих коштів або матеріальної допомоги, брати участь у діяльності благодійних організацій, зокрема через волонтерство.

Обов'язки благодійників включають дотримання законодавства, цільове використання коштів та наданої допомоги, а також забезпечення прозорості діяльності.

Закон передбачає, що волонтери можуть бути залучені до діяльності благодійних організацій, як на постійній, так і тимчасовій основі. Благодійні організації мають право залучати волонтерів для виконання благодійних програм і проектів, надання допомоги у кризових ситуаціях, організації заходів тощо.

Волонтери, згідно із законодавством, можуть отримувати від організацій необхідне обладнання, навчання, підтримку та компенсацію витрат, пов'язаних з виконанням завдань (транспорт, проживання тощо). Оподаткування та звітність: Закон також встановлює важливі положення щодо оподаткування благодійної діяльності. Благодійні організації звільнені від сплати податків на отриману допомогу, що сприяє розвитку таких організацій і дозволяє спрямовувати більше ресурсів на виконання їхніх місій.

Благодійні організації зобов'язані вести відкриту звітність про свою діяльність, що включає: фінансові звіти про використання пожертв та благодійної допомоги, опис заходів і проектів, проведених за рахунок благодійної підтримки, річні звіти, які мають бути доступними для громадськості та перевіряючих органів.

З початком повномасштабного вторгнення Росії на територію України в 2022 році, роль благодійних організацій та волонтерів суттєво зросла. Закон "Про благодійну діяльність та благодійні організації" став основним правовим інструментом, що регулює діяльність великої кількості благодійних організацій, які надають допомогу військовим, постраждалим від війни, переселенцям та іншим вразливим категоріям населення.

Основні виклики, з якими зіштовхнулися благодійні організації під час війни, включають: підвищення потреби в допомозі та ресурсах для надання гуманітарної допомоги, проблеми з логістикою та безпекою при наданні допомоги в зонах бойових дій, необхідність швидкої адаптації до нових умов та збільшення масштабів діяльності.

Закон також допоміг забезпечити більш прозорі та ефективні механізми збору благодійних коштів та надання допомоги, що стало критично важливим для підтримки стійкості українського суспільства під час війни. Закон України "Про благодійну діяльність та благодійні організації" 2012 року створив правові рамки для розвитку благодійних ініціатив і волонтерської діяльності в Україні. Він дозволив організаціям, що займаються благодійністю, легально та ефективно функціонувати, надаючи допомогу різним категоріям населення [18].

Волонтерство стало однією з найважливіших форм участі громадян у розв'язанні соціальних проблем, особливо в період військових конфліктів та інших кризових ситуацій.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ТЕНДЕНЦІЇ, ВИКЛИКИ, ФОРМИ.

Війна в Україні суттєво вплинула на розвиток волонтерського руху, надавши йому нових форм і значення. Волонтерство стало важливою складовою соціальної підтримки та громадянської активності. У цьому контексті важливо розглянути основні тенденції, виклики та форми волонтерства, що виникли в умовах збройного конфлікту. Війна в Україні стала потужним каталізатором розвитку волонтерського руху, який перетворився на ключовий елемент соціальної підтримки, громадянської активності та національного спротиву. Його значення зросло завдяки активній участі громадян у вирішенні кризових ситуацій, підтримці постраждалих і військових, а також формуванню нового рівня суспільної відповідальності.

Основа аналізу діяльності волонтерських організацій в Україні можна умовно виділити наступні ключові тенденції волонтерського руху під час широкомасштабного вторгнення.

1. Волонтерство як інструмент соціальної мобілізації. З самого початку війни волонтерський рух став платформою для об'єднання людей навколо спільної мети - підтримки армії, допомоги переселенцям і постраждалим. Ця активність забезпечила: Масштабну мобілізацію ресурсів - від фінансових пожертв до матеріальної допомоги; Залучення різних соціальних груп - незалежно від віку, професії чи місця проживання.

Волонтерство об'єднало суспільство, демонструючи, що колективні дії здатні компенсувати недоліки офіційних структур у кризовий період. Волонтерський рух сприяє формуванню активного громадянського суспільства через: підвищення рівня громадянської свідомості - люди усвідомлюють свою роль у допомозі державі та суспільству; формування нових соціальних цінностей - солідарності, взаємодопомоги, патріотизму; розвиток самоорганізації - створення локальних ініціатив, координаційних

центрів і громадських організацій. Це не лише зміцнює волонтерський сектор, але й сприяє довгостроковим соціальним змінам. В умовах війни волонтерські ініціативи виконують функції, які часто виходять за межі їхньої звичної діяльності: забезпечення військових необхідними ресурсами - спорядженням, медичними засобами, транспортом; допомога державним органам у вирішенні гуманітарних криз, наприклад, у забезпеченні переселенців чи організації евакуації; фінансова підтримка оборони через організацію збору коштів і проведення благодійних акцій. Це підвищує довіру до волонтерів з боку держави та суспільства.

Волонтерська діяльність це елемент національної ідентичності, в умовах війни стала символом єдності українського народу. Підтримка військових і цивільних об'єднала всі верстви населення, незалежно від соціального статусу, регіону чи мови. Розвиток культури взаємодопомоги - люди розуміють, що їхній внесок, навіть найменший, має значення для загальної справи. Формування нової національної ідентичності - волонтерство стало символом боротьби, стійкості та відданості країні.

Українські волонтерські організації привернули увагу світової спільноти, ставши прикладом ефективної громадянської активності. Залучення міжнародної допомоги через співпрацю з діаспорою та міжнародними організаціями, популяризація ідей солідарності серед інших країн, які переймають досвід українських волонтерів, зростання ролі волонтерського руху в Україні під час війни демонструє силу громадянської активності та здатність суспільства до самоорганізації.

Волонтерство стало не лише засобом вирішення нагальних проблем, але й потужним чинником соціальних змін, зміцнення громадянського суспільства та формування нової національної ідентичності. Війна спричинила значну трансформацію волонтерського руху, змусивши багато ініціатив перейти від стихійної до структурованої форми діяльності. Інституціоналізація та професіоналізація волонтерської роботи стали

ключовими факторами, які підвищили ефективність і довіру до волонтерських організацій.

Багато волонтерських ініціатив, які на початку війни діяли неформально, перейшли до створення юридично оформлених організацій. Реєстрація волонтерських організацій забезпечує їхню легітимність, відкриває доступ до державного та міжнародного фінансування.

Розподіл обов'язків між різними відділами (логістика, фінанси, комунікації) покращує координацію і підвищує ефективність роботи. Стандарти якості послуг допомагають забезпечувати прозорість і контроль у роботі волонтерських організацій. Етичні кодекси регулюють поведінку волонтерів, визначають принципи прозорості, звітності та відповідальності перед суспільством. Фінансова звітність - регулярне звітування про використання коштів підвищує довіру до організацій. Публікація результатів роботи допомагає залучати нових донорів і учасників. Інституціоналізація сприяє налагодженню партнерств із державними структурами, бізнесом та міжнародними організаціями.

Волонтерські організації залучаються до реалізації урядових програм підтримки населення. Зареєстровані організації отримують доступ до грантів та гуманітарної допомоги. Багато організацій пропонують навчання для волонтерів такі як: медичні тренінги - надання першої допомоги, тактична медицина для роботи в зоні бойових дій; психологічна підготовка - навички управління стресом, надання психологічної підтримки постраждалим, управління проектами - планування, звітність, управління ресурсами для ефективної роботи.

Зростання обсягу роботи вимагає залучення професіоналів у різних сферах: медиків і психологів для підтримки постраждалих, логістів і аналітиків для планування і розподілу ресурсів, фінансових консультантів для організації прозорого управління коштами. Звісно що цифрові інструменти підвищують ефективність роботи волонтерських організацій онлайн-платформи для координації волонтерів і збору пожертв, системи управління

проєктами для моніторингу виконання завдань, цифрові бази даних для відстеження потреб населення і доступних ресурсів.

Підвищення стандартів роботи - професіоналізація дозволяє організаціям впроваджувати передові практики. Аудит та контроль якості - перевірка виконання завдань і відповідність стандартам. Оцінка ефективності проєктів - регулярний моніторинг і корекція підходів до роботи. Чіткі структури, прозорість і професійний підхід формують позитивний імідж організацій серед населення, держави та міжнародних партнерів. Інституціоналізація дозволяє уникати дублювання зусиль і забезпечує кращу координацію між організаціями. Завдяки професіоналізації волонтерські ініціативи можуть розширювати географію своєї роботи та залучати більше ресурсів.

Професійні волонтерські організації інтегруються в суспільно-політичне життя, частіше беруть участь у розробці державних політик та впливають на прийняття важливих рішень. Інституціоналізація та професіоналізація волонтерського руху в Україні стали важливими кроками у зміцненні його ролі в умовах війни. Ці процеси дозволяють підвищувати якість надання допомоги, забезпечувати довіру до волонтерів і створювати стабільну основу для подальшого розвитку громадянського суспільства. Волонтерство стає не лише інструментом реагування на кризи, але й важливим чинником соціальної трансформації.

Цифровізація волонтерської діяльності в Україні стала одним із ключових факторів підвищення ефективності волонтерської діяльності в Україні під час війни. Використання цифрових технологій дозволило волонтерам швидше реагувати на виклики, координувати дії та залучати ресурси для підтримки постраждалих. Цифрові платформи стали базовими інструментами для організації волонтерської роботи по збору коштів. Платформи на кшталт Monobank або спеціалізовані краудфандингові ресурси, де громадяни можуть робити пожертви на підтримку конкретних ініціатив. Реєстрація запитів та пропозицій на сайтах, де можна знайти волонтерів для

виконання конкретних завдань або подати заявку на допомогу. Системи для моніторингу надходження і доставки гуманітарних вантажів, мобільні додатки для волонтерів розробка даних спеціалізованих додатків спрощує комунікацію та організацію дій. Моніторинг у реальному часі щодо інформації про потреби в різних регіонах, трекінг доставки допомоги для забезпечення прозорості це все взаємодія цифрових інструментів.

Цифрові інструменти допомагають оптимізувати логістику, планувати маршрути доставки гуманітарної допомоги, уникати затримок і ефективно розподіляти ресурси.

Через соціальні мережі, такі як Facebook, Instagram, Telegram та інші волонтери швидко поширюють інформацію про нагальні потреби та мобілізують громадян до дій. Проведення інформаційних кампаній волонтери активно використовують соцмережі для: організації благодійних акцій, протидії дезінформації, публікації звітів про використання зібраних ресурсів, що підвищує довіру до волонтерських організацій.

Створення волонтерських спільнот у групи та канали у месенджерах дозволяють швидко передавати інформацію, координувати дії та підтримувати постійний зв'язок між волонтерами. Волонтерські організації активно використовують технології для регулярного звітування перед суспільством: Фінансові звіти де присутня детальна інформація про використання коштів, які надходять від донорів. Звіти про виконані проекти фото- та відеоматеріали, публікації в соцмережах.

Використання блокчейн-платформ для збору та розподілу коштів забезпечує прозорість фінансових операцій і підвищує довіру донорів. Збір і аналіз даних цифрових систем дозволяють ефективно збирати й обробляти дані про потреби населення, про доступні ресурси, про локації, які потребують допомоги.

На основі великих даних (Big Data) волонтери можуть прогнозувати динаміку потреб у різних регіонах, що допомагає планувати дії наперед. Геоінформаційні системи (GIS) Системи GIS використовуються для

картування потреб і ресурсів, що дозволяє швидко визначати пріоритетні напрямки для надання допомоги. Завдяки цифровим технологіям волонтери можуть організовувати мобільні групи, які оперативно реагують на виклики швидко змінити маршрути у разі виникнення загроз, миттєво передати інформацію між учасниками групи.

Для доставки допомоги в важкодоступні райони волонтери почали використовувати дрони, що дозволяє уникати небезпечних територій і мінімізувати ризики для життя та здоров'я волонтерів. Платформи для тренінгів і вебінарів дозволяють навчати волонтерів онлайн наданню першої медичної допомоги, психологічній підтримці, управлінню проектами. Створення і поширення інструкцій, відеоуроків та гайдів через цифрові канали допомагає залучати нових волонтерів і підвищувати рівень підготовки вже залучених.

Технології забезпечують прозорість роботи волонтерських організацій, що підвищує довіру з боку суспільства, донорів і міжнародних партнерів. Розширення та охоплення. Завдяки цифровим каналам волонтери можуть залучати ресурси не лише з локальних громад, а й з усього світу.

Цифрові кампанії надихають людей долучатися до волонтерського руху, навіть якщо вони фізично не можуть брати участь у заходах (наприклад, через онлайн-донати). Цифровізація волонтерської діяльності в Україні стала потужним інструментом для мобілізації ресурсів, ефективного планування та прозорості роботи. Використання сучасних технологій дозволяє волонтерським організаціям оперативно адаптуватися до викликів війни, забезпечуючи допомогу там, де вона найбільш необхідна. Цифровізація також відкриває нові можливості для залучення міжнародної підтримки, розширення аудиторії та розвитку громадянського суспільства [7].

Міжнародна співпраця у волонтерському русі України стала одним із ключових аспектів підтримки волонтерської діяльності в Україні. Залучення міжнародних організацій, урядів, бізнесу та української діаспори дозволило суттєво зміцнити ресурсну базу, розширити можливості допомоги та

інтегрувати український волонтерський рух у глобальний гуманітарний контекст. Міжнародні організації проводять моніторинг гуманітарної ситуації в Україні для визначення пріоритетних напрямків допомоги. Одними з пріоритетних напрямків допомоги є забезпечення продуктами харчування, водою, медикаментами, допомога переселенцям і постраждалим від війни, відновлення критичної інфраструктури. Спільна робота дозволяє ефективно розподіляти ресурси та уникати дублювання зусиль. Міжнародні партнери допомагають ідентифікувати найбільш уразливі регіони й забезпечувати їхню підтримку. Міжнародні організації, такі як ООН, ЮНІСЕФ, Червоний Хрест та інші, надають значні обсяги фінансових ресурсів для реалізації гуманітарних проєктів в Україні. Фонди виділяються на закупівлю спорядження, медикаментів, продовольства. Здійснюється підтримка місцевих волонтерських ініціатив. Передача гуманітарних вантажів є одним із основних напрямків співпраці: продовольчі набори, медичне обладнання, засоби гігієни, спеціалізоване обладнання, необхідне для роботи в кризових умовах.

Міжнародні корпорації активно підтримують волонтерський рух, фінансуючи проєкти або надаючи товари та послуги. Наприклад: технологічні компанії забезпечують цифрові платформи та засоби комунікації. Логістичні фірми допомагають з транспортуванням вантажів.

Міжнародні організації спільно з українськими волонтерами забезпечують доставку гуманітарної допомоги до найскладніших регіонів. Формуються гуманітарні конвої для доставки продуктів, води, ліків у зони бойових дій. Організуються евакуаційні рейси для цивільного населення. Гуманітарні місії забезпечують: медичну підтримку через мобільні клініки або польові шпиталі, психологічну допомогу постраждалим і переселенцям, освітні програми для дітей, які залишилися без доступу до шкіл. Міжнародні партнери надають освітні ресурси, які сприяють професіоналізації українських волонтерів: курси з управління гуманітарними проєктами, навчання з надання медичної допомоги та роботи з постраждалими, семінари з психологічної підтримки в умовах війни. Українські волонтери переймають

досвід міжнародних організацій у сферах логістики, фінансового управління, комунікацій та організації допомоги. Міжнародні організації активно підтримують Україну на дипломатичному рівні: привернення уваги до гуманітарної ситуації через публікацію звітів та участь у конференціях, захист прав українських переселенців за кордоном. Волонтерські організації працюють з урядами інших країн, сприяючи ухваленню рішень щодо надання військової, гуманітарної та економічної допомоги. Українська діаспора активно організовує фінансові збори, гуманітарні вантажі та інформаційні кампанії: Українці за кордоном формують потужну мережу підтримки, яка залучає допомогу з різних країн. Гуманітарні вантажі, зібрані діаспорою, є важливим джерелом підтримки для постраждалих. Діаспора сприяє поширенню правдивої інформації про ситуацію в Україні на міжнародній арені, протидіючи дезінформації та залучаючи до допомоги нових партнерів.

Міжнародні організації використовують онлайн-ресурси для координації дій, збору пожертв та звітності. Створення міжнародних інформаційних кампаній допомагає привертати увагу до гуманітарних потреб України. Міжнародна співпраця у волонтерському русі України стала важливим чинником, який підвищив ефективність гуманітарної допомоги. Завдяки фінансовій, матеріальній, організаційній та інформаційній підтримці українські волонтери змогли розширити свою діяльність, забезпечити стабільну допомогу постраждалим і залучити глобальну спільноту до підтримки України. Ця співпраця є не лише засобом реагування на поточні виклики, але й важливим елементом довгострокового розвитку волонтерського руху та громадянського суспільства в Україні. Війна стала потужним каталізатором розвитку волонтерського руху, який перетворився на ключовий елемент соціальної підтримки, громадянської активності та національного спротиву. Його значення зросло завдяки активній участі громадян у вирішенні кризових ситуацій, підтримці постраждалих і військових, а також формуванню нового рівня суспільної відповідальності. З самого початку війни волонтерський рух став платформою для об'єднання

людей навколо спільної мети - підтримки армії, допомоги переселенцям і постраждалим. Ця активність забезпечила масштабну мобілізацію ресурсів - від фінансових пожертв до матеріальної допомоги; залучення різних соціальних груп - незалежно від віку, професії чи місця проживання.

Волонтерство об'єднало суспільство, демонструючи, що колективні дії здатні компенсувати недоліки офіційних структур у кризовий період. Волонтерський рух сприяє формуванню активного громадянського суспільства через: підвищення рівня громадянської свідомості - люди усвідомлюють свою роль у допомозі державі та суспільству; формування нових соціальних цінностей - солідарності, взаємодопомоги, патріотизму; розвиток самоорганізації - створення локальних ініціатив, координаційних центрів і громадських організацій. Це не лише зміцнює волонтерський сектор, але й сприяє довгостроковим соціальним змінам.

В умовах війни волонтерські ініціативи виконують функції, які часто виходять за межі їхньої звичної діяльності: забезпечення військових необхідними ресурсами - спорядженням, медичними засобами, транспортом; допомога державним органам у вирішенні гуманітарних криз, наприклад, у забезпеченні переселенців чи організації евакуації; фінансова підтримка оборони через організацію збору коштів і проведення благодійних акцій.

Таким чином, волонтерський рух в Україні в умовах війни став важливим елементом не лише гуманітарної допомоги, але й соціального розвитку. Зростання ролі волонтерства, професіоналізація діяльності, активна міжнародна співпраця, цифровізація, мобільність та витривалість свідчать про те, що волонтерство здатне не лише відповідати на актуальні виклики, але й сприяти формуванню нових соціальних норм та цінностей. Це, в свою чергу, відкриває нові горизонти для розвитку українського суспільства, укріплює національну ідентичність та стійкість перед зовнішніми загрозами. Волонтерство в Україні продовжує демонструвати свою силу та ефективність, доводячи, що злагоджена громадянська дія може змінити на краще не лише окремі долі, а й ціле суспільство.

РОЗДІЛ 4. ВОЛОНТЕРСЬКІ РУХИ В УКРАЇНІ: НАПРЯМКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДІЯЛЬНОСТІ

Українські благодійні фонди, такі як "Повернись живим", Фонд Сергія Притули, Razom for Ukraine, Карітас України, а також Фонд Сергія Стерненка, увійшли до списку найбільш впливових організацій завдяки своїй багатогранній діяльності та здатності мобілізувати ресурси для подолання викликів війни. Їхня діяльність охоплює широкий спектр: підтримку військових, гуманітарну допомогу, соціальну реабілітацію, адвокацію інтересів України на міжнародній арені та підтримку постраждалих громад.

Фонди були обрані для аналізу через їхню ключову роль у підтримці України під час повномасштабної війни. Внесок кожного з них у боротьбу за незалежність і стабільність країни є унікальним. Наприклад: "Повернись живим" зосереджений на військовій підтримці та модернізації оборонних ресурсів. Фонд Сергія Притули активно підтримує як армію, так і цивільних через гуманітарну допомогу. Razom for Ukraine виступає потужним інструментом міжнародної підтримки через адвокаційні та гуманітарні проекти. Карітас України спрямовує свої зусилля на допомогу вразливим верствам населення. Фонд Сергія Стерненка комбінує адвокацію, закупівлю військової техніки та підтримку добровольчих формувань.

Ці організації стали еталоном сучасного громадянського суспільства, демонструючи, як благодійність може поєднувати ефективність, прозорість і стратегію. Їхній вплив виходить за межі кризових ситуацій, створюючи платформу для відновлення і розвитку України навіть в умовах воєнного часу.

Фонд Сергія Притули, заснований у 2020 році, швидко зарекомендував себе як один із найактивніших благодійних фондів України, спрямованих на підтримку військових, цивільних осіб, а також постраждалих від війни. Його діяльність охоплює широкі сфери, включаючи постачання військової техніки, гуманітарну допомогу, психологічну підтримку та співпрацю з іншими

благодійними організаціями. Місія фонду полягає у забезпеченні українських громадян засобами для виживання та захисту, а його стратегія полягає у створенні сильної та захищеної нації.

Основними напрямками діяльності є допомога військовим, підтримка української армії. Основна діяльність зосереджена на забезпеченні військових сучасними технологіями, такими як дрони з тепловізійною оптикою, які дозволяють здійснювати спостереження та відстежувати переміщення противника вночі. Фонд також надає військовим автомобілі (зокрема пікапи) для транспортування особового складу та обладнання, радіообладнання для зв'язку, а також прилади нічного бачення та тепловізори для підвищення ефективності бойових операцій .

Після повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році фонд значно розширив діяльність у напрямку гуманітарної допомоги цивільним. У цьому сегменті фонд надає продукти харчування, засоби гігієни та медикаменти для переселенців і мешканців прифронтових територій. Щоб забезпечити постраждалих тимчасовим житлом, фонд організував закупівлю модульних будівель, які стають прихистком для людей, що втратили свої домівки.

Відновлення базових умов життя у деокупованих регіонах також входить до пріоритетних завдань гуманітарного напрямку.

Окрім матеріальної допомоги, фонд сприяє психологічній реабілітації військових та їх сімей, які постраждали від бойових дій. Фонд співпрацює з організаціями, що спеціалізуються на психологічній підтримці, організовує програми реабілітації, допомагає військовим і ветеранам адаптуватися до мирного життя та подолати психологічні труднощі, викликані війною.

Діяльність фонду охоплює і освітні проекти, спрямовані на підтримку навчання дітей в умовах війни. Зокрема, фонд займається облаштуванням укриттів у школах, що дозволяє дітям продовжувати навчання навіть у зонах підвищеної небезпеки. Підтримка освітніх проектів сприяє збереженню освітнього процесу та розвитку підростаючого покоління.

Важливою частиною діяльності фонду є організація логістики для оперативного постачання гуманітарної допомоги та військової техніки в зони бойових дій. Співпраця з польськими та іншими європейськими партнерами дозволяє фонду створювати логістичні хаби, з яких допомога швидко надходить на передову та до постраждалих громад [22].

Фонд активно співпрацює з українськими та міжнародними організаціями для залучення додаткових ресурсів. Це включає партнерські проекти з такими фондами, як "Razom for Ukraine", та іншими міжнародними гуманітарними організаціями [27]. Співпраця дозволяє фондові розширювати масштаби своєї допомоги і забезпечувати потреби армії та цивільного населення на різних рівнях.

Фонд Сергія Притули відзначається високою фінансовою прозорістю. Регулярні звіти про витрати публікуються на офіційному сайті, що дозволяє донорам відстежувати цільове використання коштів. Наприклад, у першому півріччі 2024 року фонд зібрав понад 7,3 мільярда гривень, що було витрачено на потреби військових та гуманітарні проекти. Така звітність сприяє підтримці довіри донорів, що є одним з основних факторів успіху фонду. Фонд є одним із найактивніших і найпомітніших благодійних фондів в Україні, який працює в умовах війни, підтримуючи як військових, так і цивільне населення.

Змістовний підхід до забезпечення військових технікою, організація гуманітарної допомоги, підтримка освітніх проектів та активна співпраця з іншими організаціями дозволяють фонду значно покращити обороноздатність України та допомогти людям, які постраждали внаслідок війни.

Фонд "Повернись живим" був заснований у 2014 році та на сьогодні є однією з провідних благодійних організацій в Україні, яка підтримує Збройні Сили України (ЗСУ).

Основна місія фонду - підвищення обороноздатності України через надання військовим сучасного обладнання, професійної підготовки та технічної підтримки. Прозорість, аполітичність і довіра громади є основними принципами, які підтримують діяльність фонду та сприяють його зростанню.

Основним напрямком діяльності - допомога військовим. Фонд "Повернись живим" спеціалізується на забезпеченні ЗСУ високотехнологічним обладнанням для підвищення їхньої ефективності на фронті. Серед ключових поставок фонду: дрони та безпілотники, комплекси "Лелека-100" і "Shark", які допомагають збільшити точність розвідки, особливо у важкодоступних місцях, прилади нічного бачення та тепловізори. У 2024 році фонд закупив понад 1000 нічних приладів для підвищення здатності українських військових до оборони у нічний час на суму близько 137 мільйонів гривень, також Фонд забезпечує військових надійними засобами зв'язку, а саме системи зв'язку та мобільні засоби, що гарантує оперативне управління підрозділами.

Одним із важливих аспектів діяльності є професійне навчання військових. Інструктори фонду спеціалізуються на тренуваннях у таких сферах, як:

- керування безпілотниками та снайпінг, що дозволяє військовим підвищити ефективність на полі бою та зменшити ризики;
- оволодіння навичками з тактичної медицини та саперної справи, що допомагає зберегти життя військовим.

Протягом 10 років діяльності Фонд підготував понад 10 тисяч кваліфікованих військових, що суттєво підвищило боєздатність українських підрозділів.

Одночасно з допомогою військовим фонд бере участь у гуманітарних проектах для цивільного населення. Це включає підтримку громадян, які постраждали від бойових дій, забезпечення їх продовольством, медичними засобами та товарами першої необхідності. Гуманітарна діяльність фонду також включає підтримку соціальних груп, що опинилися у складних умовах через війну.

Фонд "Повернись живим" є одним із найбільш прозорих у плані фінансової звітності серед благодійних організацій України. Всі кошти, зібрані

для військових проектів, використовуються виключно за призначенням і регулярно звітуються на офіційному вебсайті фонду.

У 2022 році фонд зібрав понад 5,7 мільярда гривень, що дозволило реалізувати безліч проектів із забезпечення військових обладнанням та навчанням.

Фонд активно співпрацює з українськими та міжнародними партнерами, що дозволяє йому масштабувати свою діяльність і надавати допомогу як на локальному, так і на міжнародному рівнях. Партнерські зв'язки з іншими громадськими організаціями та благодійними фондами сприяють обміну досвідом, ресурсами та забезпечують максимальний ефект від спільних проектів.

"Повернись живим" є однією з ключових благодійних інституцій в Україні, що активно сприяє підвищенню обороноздатності країни через технічну, матеріальну та освітню підтримку військових. Прозорість діяльності, чітке дотримання цільового використання коштів та ефективна співпраця з партнерами роблять цей фонд надзвичайно важливим елементом української системи оборони й допомоги постраждалим від війни [24].

Патронатна служба «Азову», більш відома як «Янголи Азову», зосереджується на підтримці бійців підрозділів «Азов», включно з 12-ю спеціалізованою бригадою Національної гвардії та 3-ю окремою штурмовою бригадою ЗСУ.

Основною місією служби є турбота про поранених, військовополонених і та полеглих захисників України, а також допомога їхнім сім'ям. Цінності включають жертвність, підтримку бойових побратимів та відповідальність перед родинами героїв.

Основними напрямками діяльності патронатної служби «Азову» є: організація лікування та реабілітації поранених воїнів, забезпечення зв'язки між бійцем та його сім'єю. Наприклад, медичні куратори супроводжують бійців у лікарнях та тримають з ними контакт до повного відновлення. Служба також організовує комунікацію з лікарнями та контролює обіг медичних

документів, співпрацює з рідними військовополонених і зниклих безвісти, забезпечуючи моральну та матеріальну підтримку, а також допомогу в пошуках або у відновленні документів для азовців, що повернулися з полону.

Патронатна служба активно співпрацює з національними та міжнародними організаціями, зокрема з Координаційним штабом ГУР з питань військовополонених, що дозволяє швидше допомагати пораненим та підтримувати їхні родини.

Патронатна служба опікується організацією похоронів, надає психологічну та матеріальну підтримку родинам загиблих, а також допомагає з юридичними питаннями.

Крім своїх основних завдань, «Янголи Азову» організують різноманітні заходи для дітей та родин бійців, включаючи табори відпочинку та інші форми підтримки для забезпечення їх соціальної адаптації. Фонд «Янголи Азову» частково фінансується за рахунок донорів та благодійників з України і з-за кордону. Публікація повної фінансової звітності є важливим аспектом прозорості роботи, але деталі звітів часто залишаються закритими для загалу для захисту особистих даних бійців та їхніх родин. Ця структура підтримки відіграє ключову роль в адаптації українських захисників та їхніх родин, забезпечуючи комплексну допомогу, яка виходить далеко за межі звичайної благодійної діяльності [21].

Фонд Сергія Стерненка був заснований українським активістом, блогером і волонтером Сергієм Стерненком, який з початку війни активно займається допомогою Збройним Силам України (ЗСУ) та цивільним постраждалим від війни.

Після затримання та засудження за звинуваченням у нападі на співробітників поліції, Стерненко став відомою публічною фігурою та продовжував свою волонтерську діяльність, створивши фонд для збирання коштів та організації допомоги українським військовим і цивільним. Метою Фонду є підвищення обороноздатності України шляхом забезпечення ЗСУ необхідними ресурсами, такими як сучасне військово обладнання та медичні

засоби. Цінності фонду засновані на патріотизмі, прозорості та ефективному використанні зібраних коштів. Місія полягає в тому, щоб допомогти перемогти у війні, підтримати українських воїнів і надати необхідну допомогу постраждалим від бойових дій.

"Razom for Ukraine" - це некомерційна організація, заснована з метою сприяння розвитку демократичної і процвітаючої України через активізацію громадянської участі, адвокацію та культурну дипломатію. Фонд отримав значну популярність і розширився, починаючи з 2022 року, після початку повномасштабного вторгнення. Місія організації полягає в наданні гуманітарної допомоги, зміцненні медичної інфраструктури та підтримці українських голосів на міжнародній арені. Організація працює для того, щоб допомогти Україні у відновленні та процвітанні після війни [27].

Основним напрямком діяльності являється Razom Heroes. Цей напрямок надає медичні засоби та допомогу медикам на передовій. Фонд постачає необхідні ресурси для військових медиків та рятувальників, що працюють у найбільш небезпечних умовах. "Razom for Ukraine" містить у собі чотири напрямки, а саме Razom Health, Razom Relief, Razom Advocacy, Razom Connect.

Напрямок Razom Health спрямована на зміцнення системи охорони здоров'я в Україні. Фонд підтримує лікарні та медичні установи, постачаючи обладнання та ресурси, необхідні для ефективного надання медичної допомоги як під час війни, так і в процесі відновлення після неї [27].

Напрямок Razom Relief допомагає підтримати українські громадські організації, що надають гуманітарну допомогу в регіонах, постраждалих від війни. Це включає забезпечення продуктами, медикаментами та іншими необхідними речами для вразливих верств населення. [27].

Напрямок Razom Advocacy програма займається адвокацією інтересів України на міжнародному рівні, підтримуючи законодавчі ініціативи, що сприяють перемозі України та її інтеграції в європейські та міжнародні структури[27].

Наступний напрямок Razom Connect сприяє культурній дипломатії та просуванню української культури, підтримує освітні програми, волонтерські ініціативи та сприяє розвитку українського мистецтва в усьому світі. Фонд також працює над тим, щоб українці мали можливість розповідати про свою культуру та досвід на міжнародній арені [27].

Гуманітарна допомога та глобальний вплив "Razom for Ukraine" має важливу роль у наданні гуманітарної допомоги, включаючи медичні засоби, обладнання для зв'язку, транспорт для евакуації та інше. Це критично важливе в умовах війни, адже допомога надається у зонах активних бойових дій та у місцях, де проживають внутрішньо переміщенні особи. Організація також займається культурною дипломатією, просуваючи українські ідеї та потреби в різних країнах світу [27].

Фінансова прозорість і звітність Фонд "Razom for Ukraine" дотримується високого рівня прозорості в управлінні коштами. Вони регулярно публікують звіти про вплив своїх ініціатив і використання зібраних коштів, що допомагає зберігати довіру серед донорів та партнерів. Відкритість є визначним елементом їхньої роботи, оскільки вона підтверджує, що ресурси використовуються ефективно та цілеспрямовано. "Razom for Ukraine" є важливою організацією, яка активно сприяє допомозі Україні в умовах війни.

Завдяки своїм різноманітним програмам вона не лише надає необхідні ресурси для військових та цивільних осіб, а й працює на міжнародному рівні для посилення підтримки України у всіх сферах - від гуманітарної допомоги до культурної дипломатії. З чіткою місією та прозорістю в діяльності, фонд відіграє ключову роль у наданні підтримки українцям під час війни.

Провідним напрямком діяльності вважається допомога військовим. Фонд Сергія Стерненка активно підтримує українських військових, постачаючи їм технічні засоби для боротьби з ворогом. Одним із ключових напрямків є закупівля дронів для безпілотної розвідки та нанесення ударів по ворожих позиціях. Завдяки донорським коштам фонд забезпечує ЗСУ

сучасними тепловізорами, приладами нічного бачення та іншими засобами, необхідними для ведення бойових дій.

Крім забезпечення військових, фонд активно бере участь у наданні гуманітарної допомоги для постраждалих від війни, тобто постачання медикаментів, продуктів харчування та інших предметів першої необхідності в зону бойових дій та до місць тимчасового проживання переселенців.

Фонд регулярно проводить масштабні кампанії збору коштів для підтримки української армії та постраждалих. Серед значних ініціатив - збір коштів на закупівлю спеціалізованих дронів і технічного оснащення для військових. Також фонд активно співпрацює з іншими організаціями для організації різних зборів і благодійних акцій. Фонд Сергія Стерненка відомий своєю прозорістю у фінансових питаннях, публікуючи звіти про використання коштів та звітуючи про закупівлі та надану допомогу. Донори можуть бути впевнені, що їхні внески йдуть безпосередньо на допомогу військовим і постраждалим, що додає рівень довіри до організації.

Фонд активно співпрацює з іншими волонтерськими ініціативами та громадськими організаціями, зокрема з такими фондами, як «Повернись живим», а також з іншими медійними та фінансовими партнерами, що дозволяє більш ефективно залучати кошти та організувати допомогу. Спільна діяльність із міжнародними організаціями також сприяє постачанню технічного та медичного обладнання в Україну.

Фонд Сергія Стерненка є важливим елементом волонтерської діяльності в Україні, допомагаючи забезпечити армію та цивільних необхідними ресурсами для протистояння агресії. Прозорість його діяльності, ефективність збору коштів і підтримка широкого кола проектів роблять його одним із ключових гравців на українському волонтерському фронті.

Карітас України - це одна з найбільших благодійних організацій в Україні, яка є частиною міжнародної мережі Карітас. Організація була заснована в 1992 році і з того часу активно займається наданням допомоги найбільш вразливим верствам населення.

Їх місія полягає в тому, щоб надавати допомогу тим, хто потрапив у складні життєві ситуації через бідність, катастрофи або війни. Організація працює на принципах християнської любові та гуманізму, активно впроваджуючи соціальні програми, спрямовані на допомогу бездомним, біженцям, дітям, людям з інвалідністю, літнім особам та постраждалим від наслідків війни.

Візія організації - це створення суспільства, в якому кожна людина має доступ до гідного життя, а також можливість жити в мирі, без страху і терпіння. Карітас України прагне бути активним учасником надання гуманітарної та соціальної допомоги в країні, а також сприяти збереженню людської гідності у важких обставинах.

Основними напрямками діяльності це надання гуманітарної допомоги людям, постраждалим від війни, тобто поставки продуктів харчування, медикаментів, засобів гігієни, а також тимчасового житла для внутрішньо переміщених осіб.

Організація координує свою діяльність як в Україні, так і за кордоном, сприяючи збору необхідних ресурсів для нужденних. Важливим аспектом діяльності Карітас України є надання психосоціальної підтримки постраждалим, особливо людям, які пережили травми внаслідок війни, а також дітям і біженцям. Програми психологічної підтримки допомагають людям відновити емоційну рівновагу та адаптуватися до нових умов життя. Фонд також надає допомогу бездомним та малозабезпеченим особам через організацію притулків, банків їжі та центри для соціальної реабілітації. Фонд організовує програми з працевлаштування та надання юридичної допомоги для людей, які опинилися в складних життєвих обставинах. Одним із ключових напрямків роботи є допомога біженцям та внутрішньо переміщеним особам (ВПО). Фонд також забезпечує тимчасовим житлом, медичною та юридичною допомогою, а також організовує культурні заходи для інтеграції біженців у нові громади.

Карітас України завжди ставить на перший план прозорість і звітність, публікуючи регулярні фінансові звіти та інформацію про використання зібраних коштів. Завдяки цьому донори можуть бути впевненими, що їхня допомога ефективно використовується для покращення становища тих, хто постраждав від війни. Через багатопрофільну діяльність організація надає не лише гуманітарну допомогу, а й реалізує важливі програми реабілітації, соціальної адаптації та відновлення інфраструктури. Робота фонду є важливою складовою глобальної мережі допомоги Україні, що сприяє стабільності та відновленню на всіх рівнях [23].

Аналіз діяльності благодійних фондів "Повернись живим", Фонду Сергія Притули, Razom for Ukraine, Карітас України, та Фонду Сергія Стерненка демонструє, як різні моделі організації роботи здатні ефективно задовольняти ключові потреби України під час війни. Кожен фонд має свою унікальну нішу, яка доповнює спільну мету - забезпечити стійкість країни в умовах кризи та створити базу для довгострокового відновлення.

Фінансові результати та ефективність благодійних фондів за 2023 рік

Таблиця 4.1

Фонд	Зібрано коштів (2023)	Основні напрямки
"Повернись живим"	5,7 млрд грн	Техніка для ЗСУ, аналітичні проекти, дрони
Фонд Сергія Притули	3,2 млрд грн	Гуманітарна допомога, армія дронів, логістика
Razom for Ukraine	25+ млн доларів США	Медична допомога, гуманітарні ініціативи, адвокація
Карітас України	2,6 млрд грн	Соціальна допомога, підтримка переселенців
Фонд Стерненка	150 млн грн	Технічна підтримка добровольчих формувань

Проаналізувавши таблицю бачимо, що фонд "Повернись живим" демонструє максимальні фінансові показники завдяки підтримці великих

донорів, прозорості та системному підходу до забезпечення ЗСУ, фонд Сергія Притули займає другу позицію за обсягами зборів і є прикладом успішного використання медіа для залучення коштів, фонд Razom for Ukraine концентрується на міжнародній адвокації та медичній допомозі, що забезпечує йому стабільне фінансування з-за кордону, а Карітас України спрямовує більшість своїх ресурсів на соціальну підтримку та реабілітацію, створюючи платформу для довгострокового відновлення громад, фонд Стерненка ефективно реалізує локальні ініціативи, що є важливими для підтримки добровольчих формувань і технічного забезпечення фронту.

Кожен із фондів виконує свою критично важливу роль забезпечує взаємодоповнюваність, а саме: обороноздатність країни забезпечують "Повернись живим", Фонд Сергія Притули та Фонд Стерненка; гуманітарну допомогу та підтримку цивільного населення - ключовий фокус Карітас України та Razom for Ukraine, адвокація на міжнародній арені є пріоритетом Razom for Ukraine, а інші фонди успішно доповнюють цю діяльність на локальному рівні.

Прозорість фінансової звітності всіх фондів дозволяє залучати великі обсяги донорських коштів. Регулярна публікація звітів, детальний опис витрат і акцент на фото- та відеодоказах реалізації проєктів підвищують рівень довіри серед українців та міжнародної спільноти.

Ці п'ять організацій демонструють силу громадянського суспільства, здатність адаптуватися до нових викликів і створювати системні рішення для короткострокових та довгострокових потреб України. Їхня взаємодоповнюваність і синергія забезпечують максимально ефективний розподіл ресурсів і створюють передумови для відновлення країни після війни.

ВИСНОВКИ

При дослідженні розкрито теоретичні основи волонтерської діяльності, систематизовано знання про волонтерство, проведений аналіз поняття «волонтерство» та «волонтер». У роботі визначено основні функції волонтерської діяльності, її місце в політичній системі як форми громадської участі. Волонтерство подано не лише як суспільний феномен, але й як важливий компонент громадянського суспільства.

Проведено ґрунтовний аналіз джерельної бази та наукових досліджень з використанням широкого спектру наукових праць і нормативно-правових документів. Робота базується на наукових підходах, які сприяють комплексному аналізу явища.

Вивчено та проаналізовано низку ключових міжнародних правових актів, які регламентують волонтерську діяльність, зокрема резолюції ООН та інші міжнародні угоди, які створюють нормативно-правову базу для волонтерської діяльності та формують основні принципи її практичного впровадження. Ці документи є важливими інструментами для регулювання діяльності волонтерів, координації міжнародних зусиль у кризових ситуаціях, а також підтримки громадянського суспільства на глобальному рівні

Було детально досліджено нормативно-правову базу України, яка регулює волонтерську діяльність, включаючи закони та постанови.

Чинне законодавство України не враховує всі аспекти волонтерської діяльності в умовах воєнного стану, зокрема захисту прав волонтерів, регулювання їхнього статусу та стимулювання участі у волонтерських ініціативах. Відсутність чітких механізмів фінансової підтримки волонтерських організацій з боку держави та надання податкових пільг для волонтерів і донорів, приводить до виникнення проблем з функціонуванням волонтерських рухів, виконанням поставлених цілей та завдань.

На основі проведеного дослідження сформульовано рекомендації, спрямовані на вдосконалення волонтерського руху в Україні в умовах війни та

забезпечення його ефективності, стійкості та довгострокового розвитку. Державним органам влади потрібно прийняти доповнення до Закону України «Про волонтерську діяльність», які враховують специфіку роботи волонтерів у воєнних умовах, включаючи механізми захисту їх прав та безпеки, запровадити податкові пільги для волонтерів, організацій та донорів, які підтримують волонтерські ініціативи. Створення системи координації волонтерського руху забезпечить постійний зв'язок між державними структурами, місцевою владою та волонтерськими організаціями для уникнення дублювання зусиль.

Розглянувши історію волонтерського руху, що є невід'ємною частиною соціально-культурного та політичного розвитку суспільства відбувалися зміни підходів до добровільної допомоги людям у потребі, а також як ця діяльність інтегрувалася в різні аспекти соціального життя. Дослідження історичного аспекту дозволяє краще зрозуміти витoki та трансформацію волонтерського руху, як на глобальному, так і на національному рівнях.

Історія волонтерського руху в Україні демонструє його невід'ємний зв'язок із соціально-політичними викликами. Традиційні форми допомоги поступово трансформувалися у сучасний потужний механізм підтримки, який сьогодні є ключовим елементом у зміцненні громадянського суспільства та подоланні кризових ситуацій. Українське волонтерство стало прикладом надзвичайної солідарності, адаптуючи світовий досвід до унікальних умов війни та соціальних змін.

Дослідження сучасних тенденцій розвитку волонтерського руху в Україні в умовах війни дало змогу всебічно проаналізувати його соціальну, економічну та правову значущість, а також визначити основні виклики, шляхи їх подолання та перспективи вдосконалення. Отримані результати підтверджують, що волонтерський рух є важливим інструментом громадянського суспільства, який виконує стратегічну роль у забезпеченні стійкості суспільства та держави в умовах воєнного стану.

Війна є кризовою ситуацією, яка ставить перед волонтерськими організаціями та окремими волонтерами серйозні виклики. Детально проаналізовано, як війна змінює волонтерський рух, на яких фронтах волонтери працюють і з якими труднощами вони стикаються. Ці виклики варто розглядати в контексті кількох основних аспектів: ресурсні обмеження, ризики для життя волонтерів, недостатня підтримка з боку держави створюють значні труднощі для ефективної роботи волонтерів.

Однак, незважаючи на ці виклики, волонтери продовжують відігравати важливу роль у підтримці держави та громадян, допомагаючи забезпечити гуманітарну допомогу, сприяти евакуації та здійснювати інші критично важливі завдання в умовах війни.

Волонтерський рух в умовах війни є центральним елементом підтримки військових, постраждалого населення та переселенців. Його функції виходять за рамки традиційної гуманітарної допомоги, включаючи підтримку міжнародного іміджу України, інформаційну боротьбу проти пропаганди агресора та залучення міжнародних ресурсів. В умовах війни волонтерський рух в Україні демонструє унікальну здатність до самоорганізації, адаптації та ефективного використання ресурсів, що підтверджує високий рівень активності громадянського суспільства.

Волонтерські організації в Україні, особливо під час війни, стали критичними гравцями у підтримці не тільки армії, але й мирного населення, постраждалого від бойових дій. Вони забезпечують життєво необхідні ресурси, медичну допомогу, технічну підтримку та психологічну реабілітацію. Серед найбільших та найефективніших організацій, які працюють в Україні, можна виділити "Повернись живим", "Фонд Сергія Притули", "Карітас", "Янголи Азову", "Фонд Стерненко", і "Razom for Ukraine". Кожна з цих організацій має свої унікальні підходи та інструменти, що сприяють ефективності їхньої роботи.

Вони ефективно використовують сучасні інструменти для збору коштів (краудфандинг, соціальні мережі, онлайн-платформи), співпрацюють з

міжнародними партнерами і забезпечують високий рівень прозорості та звітування про витрати. їхня діяльність є важливим фактором у підтримці держави суспільства та військових в умовах війни.

Незважаючи на високу оцінку волонтерської діяльності, інколи виникають конфлікти або нерозуміння між волонтерами, громадськістю та владою через різні очікування, підходи та способи реалізації допомоги. Для подолання цих викликів необхідно вдосконалити нормативно-правову базу, розробити програми підтримки волонтерів, забезпечити ефективну координацію між усіма учасниками волонтерського руху та розвивати механізми залучення ресурсів як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Волонтерських організаціям потрібно привернути увагу для більш якісного навчання, тобто організувати тренінги та семінари для волонтерів, спрямовані на підвищення їхньої кваліфікації, зокрема з безпеки, логістики, психологічної підтримки, впровадити навчальні програми для нових волонтерів, щоб забезпечити їх ефективну інтеграцію у діяльність організацій, розширити мережу партнерств із бізнесом, громадськими та міжнародними організаціями для залучення додаткових ресурсів.

Міжнародним партнерам бажано приділити увагу на наданні експертної допомоги в організації та управлінні волонтерськими проектами, зокрема у сфері кризового менеджменту, збільшити обсяги міжнародної фінансової допомоги для українських волонтерських організацій, забезпечити постачання необхідного обладнання, засобів безпеки та медичного забезпечення для волонтерів, які працюють у зонах бойових дій, сприяти поширенню інформації про ситуацію в Україні та діяльність волонтерів через міжнародні ЗМІ, конференції та форуми.

Сприяти популяризації волонтерської діяльності через освітні програми, громадські акції та соціальні кампанії, для привернення уваги громадян. Забезпечити активну участь громадян у локальних ініціативах, спрямованих на підтримку постраждалих від війни. Підвищувати рівень

обізнаності населення щодо важливості волонтерства, його впливу на суспільство та підтримки вразливих груп

Запровадження цих рекомендацій сприятиме не лише підвищенню ефективності волонтерського руху, але й його інтеграції у систему соціальної підтримки держави. Це дозволить створити більш стійку та згуртовану модель громадянського суспільства, здатного реагувати на виклики воєнного часу та сприяти післявоєнному відновленню України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кривенко Ю.В. Волонтерська діяльність: поняття та ознаки. Часопис цивілістики. 2015. Випуск 18. С. 41–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2015_18_11(дата звернення: 12.04.2024).
2. Сербин Р.А. Адміністративно-правова характеристика загальносоціальних форм благодійної діяльності. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 1. С. 103– 107. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/01/19.pdf> (дата звернення: 11.04.2024).
3. Руденко В. Волонтерство як провідне явище в процесі забезпечення соціальної безпеки України: еволюція, значення, сучасний стан та проблематика. Економіка та суспільство, 2023. Вип. 52. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2546> (дата звернення: 12.04.2024)
4. Юрченко І.В. Становлення і розвиток волонтерського руху в Україні. Проблеми розвитку соціологічної теорії. Соціальні процеси в Україні: наукові доповіді і повідомлення IV Всеукраїнської соціологічної конференції (м. Київ, 21 травня 2004 р.). Київ, 2004. С. 350. URL: <http://uwcfoundation.com/ua/blagotvoritelnost-v-ukraine/volonterstvo-v-ukraini> (дата звернення 24.11.2024).
5. Панькова О.В., Касперович О.Ю., Іщенко О.В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. Науковий журнал «Українське суспільство». Укр. соціум. 2016. № 2(57). С.

- 25–40. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/25-40__no-2__vol-57__2016__UKR.pdf (дата звернення: 12.04.2024)
6. Яцюк Т. (2023). Теоретико-правова характеристика інституту волонтерства в Україні: основні законодавчі принципи *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*, (May 5, 2023; Sydney, Australia), 86–88. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/933> (дата звернення 26.11.2024).
  7. Панькова О., Касперович О. Українське волонтерство в умовах збройної російської агресії: зміцнення потужностей через залучення ресурсів цифровізації, платформізації ІКТ та мережевих технологій. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. Т. 2. № 68. С. 113–123. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=ecvd_2022_2_15 (дата звернення 26.11.2024).
  8. Anheier H. *Volunteering in Cross-National Perspective: Initial Comparisons* / H. Anheier, L. Salamon // *Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project*. – Baltimore: The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, 2001. № 10. 20 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/45686792_Volunteering_in_Cross-National_Perspective_Initial_Comparisons (дата звернення: 12.04.2024).
  9. Sherraden M. S., Lough B. J., Moore McBride A. *Effects of International Volunteering and Service: Individual and Institutional Predictors*. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 2008. № 19. P. 421. URL: <http://surl.li/sqjvn> (дата звернення: 11.04.2024).
  10. Beigbeder Y. *The Role and Status of International Humanitarian Volunteers and Organisations: The Right and Duty to Humanitarian Assistance*. Dordrecht, Boston, London : Martinus Nijhoff. 1991. 414 p. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=pehYQqAdmMgC&pg=PA61&hl>

- =it&source=gbs_toc_r&cad=2#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 12.04.2024)
11. John W. Volunteerism Research: A Review Essay. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0899764011434558> (дата звернення: 12.04.2024).
  12. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/56/38 (2001 рік). URL: [https://www.unv.org/publications/unga-resolution-5638-recommendations-support-volunteering#:~:text=This%20UN%20General%20Assembly%20resolution%20\(A%2FRES%2F56%2F38\)%2C%20co-sponsored%20by,and%20the%20United%20Nations%20system%20can%20support%20volunteering.](https://www.unv.org/publications/unga-resolution-5638-recommendations-support-volunteering#:~:text=This%20UN%20General%20Assembly%20resolution%20(A%2FRES%2F56%2F38)%2C%20co-sponsored%20by,and%20the%20United%20Nations%20system%20can%20support%20volunteering.) (дата звернення: 17.07.2024).
  13. Конвенція про статус біженців (1951 рік) URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-relating-status-refugees>. (дата звернення: 17.07.2024).
  14. Convention Relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol. URL: <https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/496365eb2.pdf> (дата звернення: 17.07.2024).
  15. Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-relating-status-refugees> (дата звернення: 17.07.2024).
  16. Закон України "Про затвердження Порядку надання волонтерської допомоги за окремими напрямами волонтерської діяльності". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-2015-п#Text> (дата звернення: 17.07.2024).
  17. Закон України "Про благодійну діяльність та благодійні організації" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 17.07.2024).

18. Конституція України - Розділ II. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення: 17.07.2024).
19. Закон України "Про соціальні послуги" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 17.07.2024).
20. Закон України "Про волонтерську діяльність" (2011 рік). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 17.07.2024).
21. Патронатна служба «Янголи Азову». URL: <https://azovangels.com/pro-fond/> (дата звернення: 24.09.2024).
22. Благодійний фонд Сергія Притули. URL: <https://prytulafoundation.org/about> (дата звернення: 24.09.2024).
23. Карітас в Україні. URL: <https://caritas.ua/about/> (дата звернення: 24.09.2024).
24. БФ «Повернись живим». URL: <https://savelife.in.ua/about-foundation/> (дата звернення: 24.09.2024).
25. Червоний Хрест, Червоний Півмісяць і Червоний Кристал — емблеми, що захищають життя». URL: <https://redcross.org.ua/news/2024/12/99583/> (дата звернення: 17.07.2024).
26. UN Volunteers». URL: <https://www.un.org/en/academic-impact/work4un-un-volunteers> (дата звернення: 17.07.2024).
27. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/analiz-ukrayinskoho-volonterstva-na-osnovi-metodolohiyi-novykh-sotsialnykh> (дата звернення: 17.07.2024).
28. Балашов Е.М. Психологічна структура волонтерської діяльності як засобу самореалізації студентів. Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Психологія і педагогіка. 2013. Вип. 24. С. 12–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2013_24_5 (дата звернення: 17.07.2024).
29. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами. — Київ, 2021. — 164 с. URL: https://caritas.ua/wp-content/uploads/2022/02/5_ukr_digital_whole.pdf (дата звернення: 20.07.2024).

30. Валентина Руденко Київський університет імені Бориса Грінченка. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-32> (дата звернення: 17.07.2024).
31. Волонтерський рух в Україні в умовах повномасштабного вторгнення: проблеми та перспективи. Вірт Ю.М. URL: <https://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/19270/Wirt%20Y.M.pdf?sequence=1> (дата звернення: 17.07.2024).
32. Волонтерський рух України в умовах військової агресії. URL: http://politicus.od.ua/6_2022/5.pdf#:~:text=У%20статті%20представлено%20огляд%20та%20аналіз%20особливостей%20волонтерського (дата звернення: 17.07.2024).
33. Волонтерство. URL: <http://www.nbu.gov.ua/node/5963> (дата звернення: 17.07.2024).
34. Волонтерство під час війни в Україні: права та гарантії Сірко В. С. URL: <http://sulj.oduvs.od.ua/archive/2023/2/20.pdf> (дата звернення: 17.07.2024).
35. Волонтерство. Види та засоби волонтерства. Сергіївна Ольга. URL: <https://vseosvita.ua/library/volonterstvo-vydy-ta-zasoby-volonterstva-884114.html#:~:text=В%20Україні%20волонтери%20відіграють%20величезну%20роль> (дата звернення: 17.07.2024).
36. Волонтерство: сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні. URL: https://www.researchgate.net/publication/320204414_Volonterstvo_sutnist_fenomena_ta_osoblivosti_jogo_funkcionuvanna_v_sucasnij_Ukraini
37. В. В. Вашкович, О. Ю. Василенко, Т. О. Карабін, Я. В. Лазур, В. В. Манзюк, В. М. Рошканюк. Посібник волонтера. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 88 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/51018/1/Посібник%20волонтера.pdf>
38. Гнатівський М. М., Короткий Т. Р., Хендель В. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів: 2-ге вид., доповн. Одеса: Фенікс, 2015. URL: https://redcross.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/МГП_Довідник-для-журналістів_2-ге-вид-стиснуто.pdf (дата звернення: 17.07.2024).
39. Карітас. URL: <https://caritas.ua/internationalis/> (дата звернення: 20.07.2024).
40. Мазій І. В. Історичні аспекти становлення волонтерської діяльності у соціальній та безпековій сфері в світі та Україні / І. В. Мазій. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/10_2015/30.pdf (дата звернення: 20.07.2024).
41. Матвеев С. Ф. Соціальні аспекти волонтерського руху: минуле та сьогодення / С. Ф. Матвеев, І. О. Когут, Є. В. Гончаренко. URL:

- <https://reposit.uni-sport.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/318/161-165.pdf> (дата звернення: 20.07.2024).
42. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <http://msp.gov.ua> (дата звернення: 20.07.2024).
43. Панькова, Оксана, і Олександр КАСПЕРОВИЧ. «УКРАЇНСЬКИЙ волонтерський рух в умовах збройної російської агресії в контексті національних та глобальних викликів і можливостей післявоєнного відновлення країни». Журнал європейської економіки, вип. 21, вип. 3, Грудень 2022, с. 277-94, URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1605> (дата звернення: 20.07.2024).
44. Погрібна В. Л. Волонтерський рух як ознака змін у ментальності українців. URL: <http://fil.nlu.edu.ua/article/view/64046#:~:text=У%20статті%20розглядаютьс%20причини%20активізації%20та%20перспективи%20розвитку> (дата звернення: 20.07.2024).
45. Порівняльно-правовий аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства в питаннях волонтерської діяльності. Томина В. Ю., Пашаєв А. З. О. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/2/5.pdf> (дата звернення: 20.07.2024).
46. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/25-40__no-2__vol-57__2016__UKR.pdf (дата звернення: 20.07.2024).
47. Тохтарова І. М. Волонтерський рух в Україні: шлях до розвитку громадянського суспільства як сфери соціальних відносин. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2014_2_5 (дата звернення: 20.07.2024).
48. Характеристика волонтерського руху та мотивація волонтерів в умовах російсько-української війни (за результатами якісного дослідження). URL: https://www.researchgate.net/publication/376973874_Harakteristika_volonterskogo_ruhu_ta_motivacia_volonteriv_v_umovah_rosijsko-ukrainskoi_vijni_za_rezultatami_akisnogo_doslidzenna (дата звернення: 20.07.2024).
49. Ярослав Блоха . Світоглядні засади волонтерства в Україні в умовах війни. Філософські обрії, (47), 80–88. (2023) ». URL: <https://doi.org/10.33989/2075-1443.2023.47.282578> (дата звернення: 10.08.2024).
50. Allen m. Omoto and Mark Snyder Considerations of Community: The Context and Process of Volunteerism. URL:

- <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0002764202045005007> (дата звернення: 17.08.2024).
51. Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field. Geneva, 12 August 1949. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gci-1949> (дата звернення: 17.08.2024).
52. Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea. Geneva, 12 August 1949. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gcii-1949> (дата звернення: 17.08.2024).
53. Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 12 August 1949. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciii-1949> (дата звернення: 17.08.2024).
54. Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949> (дата звернення: 17.08.2024).
55. Defining Who Is a Volunteer: Conceptual and Empirical Considerations. URL: https://www.researchgate.net/publication/249676933_Defining_Who_Is_a_Volunteer_Conceptual_and_Empirical_Considerations (дата звернення: 24.08.2024).
56. Phillips M. Motivation and expectation in successful volunteerism. *Voluntarism and Social Work Practice: A Growing Collaboration* / Ed. By Schwartz F.S. - Lanham etc.: Univ. Press of America, 1984. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/089976408201100213>. (дата звернення: 17.08.2024).
57. The determinants of purposeful voluntarism. URL: <https://doi.org/10.1016/j.socsec.2008.10.012> (дата звернення: 26.11.2024).
58. The tradition of voluntarism. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8543.1974.tb00012.x> (дата звернення: 26.11.2024).
59. Voluntarism and Early Modern Science. URL: <https://doi.org/10.1177/007327530204000103> (дата звернення: 26.11.2024).
60. Voluntarism as Occupation. URL: <https://doi.org/10.1177/00084174980650050> (дата звернення: 26.11.2024).